

Školegijum/Biblioteka/Analize

Monja Šuta-Hibert, Ejla Muhović i Vildana Nurkić

ANALIZA STANJA ŠKOLSKIH BIBLIOTEKA

OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA

KANTONA SARAJEVO

Sarajevo, juni 2015.

Možemo naučiti kako vidjeti stvari onakvima kakve doista jesu, ali samo ako imamo viziju, možemo vidjeti stvari onakvima kakve bi mogle biti.

Max DePree¹

Uvod

Cilj ove analize je predstaviti stanje biblioteka osnovnih i srednjih škola u Kantonu Sarajevo. U tu svrhu prikupljeni su podaci izravnim posjetama školama kako bi se provjerilo koliko su doista školske biblioteke osnovnih i srednjih škola KS u mogućnosti odgovoriti potrebama svojih korisnika i korisnica, biti podrška procesima učenja, mjesto suradničkih susreta bibliotekara/ki, nastavnika/ica, pedagoga/inja i učenika/ica,² odnosno odgovoriti na informacijske i komunikacijske potrebe suvremenog, umreženog društva. Posebna pažnja je posvećena ispitivanju kako je djelimična informatizacija osnovnih i srednjih škola KS pretpostavljala biblioteke kao centre informacijskog opismenjanja, aktualiziranja novih metoda učenja, te na koji način je u tu svrhu vođeno računa o kadrovskoj politici pri zapošljavanju školskih bibliotekara i bibliotekarki (njihovim kompetencijama da u praksi sprovode zadatke i ciljeve koji se podrazumijevaju u suvremenoj teoriji i praksi školskog bibliotekarstva).

Radni tim³ se sastojao od tri članice – Monja Šuta-Hibert, koordinatorica cjelokupnog istraživanja, Ejla Muhović i Vildana Nurkić, koje su bile asistentice tokom izrade analize. Koordinatorica je imala zadatak postaviti teorijski okvir i argumentovano obrazložiti cjelokupnu inicijativu, osmisliti metodologiju rada, kreirati analitički upitnik i osmisliti okvire za moderaciju razgovora sa školskim bibliotekarima. Asistentice su bile zadužene za provedbu istraživanja, odnosno za odlazak na teren, komunikaciju sa školskim bibliotekarima i prikupljanje potrebnih podataka. Tokom

¹ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 125.

² Radi preglednosti i prohodnosti teksta, dalje u tekstu koristit će se izrazi u muškom rodu (bibliotekari, nastavnici, učenici itd.).

³ Monja Šuta-Hibert je trenutno koordinatorica na obrazovnim projektima unutar Transkulturalne psihosocijalne obrazovne fondacije u Sarajevu. Posjeduje dugogodišnje iskustvo u radu sa mladima i nastavnicima iz cijele Bosne i Hercegovine u oblasti promicanja i podučavanja medijske pedagogije i drugih participativnih i kolaborativnih praksi u procesima učenja i podučavanja. Magistrirala je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo na temu *Školske biblioteke i perspektive kolaborativnog učenja*. Vildana Nurkić je diplomirala na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo i do sada je stekla iskustvo rada u oblasti bibliotekarstva u okviru praktične nastave u Bošnjačkom institutu / Fondaciji Adila Zulfikarpašića, Sarajevo. Ejla Muhović je studentica završne godine master studija na Odsjeku za komparativnu književnost i bibliotekarstvo. Iskustvo rada u oblasti bibliotekarstva je stekla u okviru praktične nastave na Pravnom fakultetu u Sarajevu. Ejla je također volontirala u biblioteci Fakulteta političkih nauka te prisustvovala na nekoliko konferencija i obrazovnih programa iz područja bibliotekarstva, novinarstva i medijske kulture.

prikupljanja podataka i nakon završenog procesa, radni tim je održao nekoliko evaluacijskih sesija koje su bile vrlo značajne za tumačenje prikupljenih upitnika i analizu dobivenih podataka. Naime, i pored činjenice da je ovo istraživanje imalo formalnu i pismenu podršku Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, i dalje nije bilo nimalo lako prevazići dozu nepovjerenja i skepse koju je veliki broj ispitanih školskih bibliotekara otvoreno pokazao tokom razgovora. Nemali broj školskih bibliotekara/ki ali i direktora i direktorica bili su neprijatno iznenađeni pokrenutim istraživanjem – tačnije, većina ih je imala dojam da je istraživanje samo po sebi, baš kao i dogovorene posjete bibliotekama, neka vrste kontrole ili inspekcije s ciljem pukog vrednovanja njihovog rada. Nasuprot tomu, pored gore navedenih ciljeva istraživanja, istraživački tim je tokom razgovora svaki put iznova nastojao ne samo prikupiti potrebne podatke, već ujedno i proširiti sliku i okvire shvatanja stvarnog stanja u kojem se školske biblioteke i njihni zaposlenici/e u KS nalaze. U tom smislu, a u skladu sa datim mogućnostima, radni tim je pokušao doći do što više osnovnih i srednjih škola u Kantonu – nekada pokucati i više puta na jedna te ista bibliotečka vrata – sve u namjeri da se kroz lični utisak o prostoru, neformalni razgovor i analitičke upitnike sačini što objektivniji uvid u datu problematiku.

Na osnovu informacija dostupnih na web-stranici Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo, na području Kantona registrirano je ukupno **107** osnovnih i srednjih javnih, privatnih i specijalnih školskih ustanova. Radni tim je za potrebe ovoga istraživanja sačinio upitnik na osnovu kojeg su prikupljene informacije koje izravno opisuju materijalno stanje školskih biblioteka, kao i profesionalne standarde u ukupno **81** javnoj osnovnoj i srednjoj školi. Upitnik je sačinjen prema recentnim teorijskim uvidima vezanim za razvoj školskog bibliotekarstva i uloge školskog bibliotekara u obrazovnim procesima. Na osnovu rezultata analizirano je stanje bibliotečke struke u Bosni i Hercegovini. Radni tim se također koristio i metodom neformalnih razgovora sa školskim bibliotekarima, kao i foto-zabilješkama prostora u kojem su date biblioteke smještene.

Od ukupno **63** javne i privatne osnovne škole, koliko ih je registrirano na području Kantona Sarajevo, radni tim je posjetio **57** školskih biblioteka osnovnih škola u općinama Centar, Stari Grad, Novo Sarajevo, Novi Grad, Ilidža, Hadžići, Ilijaš i Vogošća. Paralelno s tim, radni tim je također od **34** registrirane javne i privatne srednje škole posjetio ukupno **24** školske biblioteke u općinama Stari Grad, Centar, Novo Sarajevo, Ilidža i Vogošća. Potrebno je naglasiti i to da je, uprkos izdatom odobrenju Ministarstva obrazovanja, nauke i mladih Kantona Sarajevo za provođenje istraživanja, ukupno **10** osnovnih i srednjih škola (ovaj broj ne uključuje obrazovne centre za djecu i mlade sa posebnim potrebama, kao ni privatne škole) na području Kantona Sarajevo radnom timu uskratilo potrebne informacije odbivši suradnju u istraživanju. Nažalost,

osim usmenih izjava radni tim nije uspio dobiti zvanična, pismena obrazloženja o razlozima zbog kojih navedene škole nisu željele učestvovati. Također je potrebno napomenuti da nije bio cilj u istraživanje uključiti privatne srednje i osnovne škole,⁴ kao ni javne osnovne i srednje škole koje u svom sastavu imaju specijalne biblioteke. Naime, analiza tzv. specijalnih biblioteka i biblioteka koje su smještene u obrazovnim centrima za djecu i mlade sa posebnim potrebama⁵ zahtijeva drugačiji pristup u radu od onog koji je ovdje korišten – to je poseban aspekt unutar školskog bibliotekarstva koji zaslužuje zasebno istraživanje. Privatne osnovne i srednje škole također nisu uzete u razmatranje jer takve škole imaju potpuno drugačije vidove finansiranja pa su samim tim i uslovi rada na izvjestan način nemjerljivi sa javnim osnovnim i srednjim školama.

Aspekti istraživanja

Prateći smjernice IFLA/UNESCO Manifesta za školske biblioteke (2000) kojima se definiraju temeljne zadaće i ciljevi školskih biblioteka: *školska knjižnica daje potporu učenju, nudi knjige i izvore koji omogućava svim članovima škole razvijanje kritička mišljenja kako bi postali stvarni korisnici obavijesti u svim oblicima i medijima (...)* Knjižnično osoblje potiče upotrebu knjiga i drugih informacijskih izvora, od umjetničkih do dokumentarnih, od tiskanih do elektroničkih, u knjižnici ili izvan nje (...) *Dokazano je da suradnja knjižničara i učitelja utječe na postizanje više razine pismenosti, čitanja, učenja, rješavanja problema i savladavanja informacijskih i komunikacijskih vještina učenika,*⁶ kao i: *pružanje mogućnosti za stvaralačko iskustvo u upotrebi i kreiranju informacija za poticanje učenja, razumijevanja, mašte i užitka; poticanje svih učenika na usvajanje vještina procjene i upotrebe informacija, bez obzira na sve oblike komuniciranja unutar društva; školska knjižnica ispunjava sve ove ciljeve tako što razvija politiku i službe, odabire i prikuplja izvore, osigurava fizički i intelektualni pristup odgovarajućim izvorima informacija, osigurava podučavanje i zapošljava stručno osoblje,*⁷ radni tim je kreirao upitnik od nekoliko tematskih cjelina čija su pitanja tražila precizne odgovore vezane za:

- 1. aktualno stanje odnosno uslove rada i informatičku opremljenost školskih biblioteka**
- 2. aktualno stanje i brojnost bibliotečke građe**
- 3. aktualnu kadrovsku politiku koja se sprovodi u školskim bibliotekama osnovnih i srednjih škola na području Kantona Sarajevo**

⁴ Na području Kantona Sarajevo registrirano je ukupno 6 osnovnih i srednjih privatnih škola.

⁵ Na području Kantona Sarajevo registrirano je ukupno 10 osnovnih i srednjoškolskih obrazovnih ustanova koje u svom sastavu posjeduju specijalne biblioteke ili su korisnici školskih biblioteka djeca i mladi sa posebnim potrebama.

⁶ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 42.

⁷ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 44.

4. **prakse stalnog stručnog usavršavanja školskih bibliotekara, propisanog Zakonom o bibliotečkoj djelatnosti i predloženog u Pedagoškim standardima i općim normativima osnovnog i srednjeg obrazovanja**
5. **aktualne procese informatizacije školskih biblioteka osnovnih i srednjih škola na području Kantona Sarajevo i slobodan pristup Mreži**
6. **načine učešća u nastavnim procesima i afirmaciju školskih biblioteka**
7. **načine informacijskog opismenjavanja.**

U poglavljima koja slijede čitaoci i čitateljice će imati priliku upoznati se sa ukupnim stanjem, problemima i potencijalnim mogućnostima za rad i učenje u školskim bibliotekama KS. Tokom analize autorica je pokušala pružiti što precizniji uvid u tematiku kroz tri analitička aspekta:

1. Kratak i kontekstualiziran uvod u datu tematsku cjelinu

U ovu svrhu su najčešće korišteni izvori informacija iz Zakona o osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju KS, preporuka i normativa vezanih za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje kao i iz Zakona o bibliotečkoj djelatnosti KS.

2. Sažetak analize o trenutačnom stanju koje je vezano za određenu tematsku cjelinu

U ovu svrhu su korišteni isključivo prikupljeni podaci tokom istraživanja.

3. Preporuke

U ovu svrhu je korištena suvremena teorijska literatura vezana za školsko bibliotekarstvo, primjeri dobre prakse iz susjednih zemalja ali i određeni zakoni koji postoje, ali se ne primjenjuju dosljedno.

1. USLOVI RADA I INFORMATIČKA OPREMLJENOST ŠKOLSKIH BIBLIOTEKA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA KS

Na osnovu člana III. 4. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine Federacije BiH*, br. 1/94 i 13/97) i člana 12. tačka c. i člana 18. stav 1. tačka b. Ustava Kantona Sarajevo (*Službene novine Kantona Sarajevo*, br. 1/96, 2/96, 3/96 i 16/97), Skupština Kantona Sarajevo na sjednici od 25. februara 1999. godine donijela je Zakon o bibliotečkoj djelatnosti koji definiše da: *Bibliotečka djelatnost, u smislu ovog zakona obuhvata: sistematsko prikupljanje, stručnu obradu, čuvanje, pohranjivanje i davanje na korišćenje bibliotečke građe, prikupljanje informacija o toj građi, kao i obavezno dostavljanje štampanog materijala.*⁸ Zakon propisuje da: *Biblioteka, prema namjeni*

⁸ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine.* (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. Str. 1. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>

može biti javna, školska i specijalna. Javna biblioteka namijenjena je općem obrazovanju, informiranju i zadovoljavanju kulturnih i drugih potreba stanovništva. Školska biblioteka namijenjena je potrebama izvođenja i unaprijeđivanja odgojno-obrazovnog rada u osnovnoj i srednjoj školi.⁹ Imajući na umu prethodno navedene stavke, posebno one koje se odnose na definisanje školske biblioteke, te temeljne zadaće suvremene školske biblioteke, definisane prema priručniku *Information Power: Guidelines for School Library Media Program* (1998), da:

- obrazuje sve učenike škole za kritičko mišljenje i vrednovanje informacija
- omogućuje svima da postanu aktivni korisnici informacija na različitim medijima i kroz to dio šire knjižničarske i informacijske mreže
- nudi raznolike izvore informacija i znanja i kvalitetne usluge svim korisnicima
- odgovara zahtjevima novog vremena, stručnog okružja i odgojno-obrazovnog okružja¹⁰

– sasvim se logično nameće zaključak da uspjeh i mjerljivi rezultati rada školske biblioteke velikim dijelom ovise o kompetencijama bibliotekara, adekvatnim radnim uvjetima i opremljenošću školske biblioteke. Radni tim se ponekad susretao sa bibliotekama koje su više nalikovale na podrumске prostorije nego ključna kolaboracijska čvorišta za suradnju i učenje, kako učenika tako i samih nastavnika. Neki bibliotekari rade u prostorijama u kojima skoro da i nema dnevnog svjetla. Skučenost prostora je bila takva da je čak i samo fotografisanje bilo jedva omogućeno. Usprkos takvim (ne)uslovima rada, neke od tih biblioteka su imale vrlo sadržajan plan i program rada, a bibliotekari i bibliotekarke su naglašavali da je u pitanju tranzicijski period jer se sele u nove i uslovnije prostorije. Ovakvi i sasvim suprotni primjeri ukazuju na činjenicu da je školska biblioteka po svojoj prirodi funkcionisanja uvijek i jedno mjesto susreta različitih subjekata koji u jednakoj mjeri doprinose uspješnom radu.

1.1 USLOVI RADA I INFORMATIČKA OPREMLJENOST ŠKOLSKIH BIBLIOTEKA OSNOVNIH ŠKOLA KS

Na osnovu člana 22. i 24, stav 4. Zakona o Vladi Kantona Sarajevo (*Službene novine Kantona Sarajevo*, broj: 24/03 – prečišćeni tekst), Vlada Kantona Sarajevo je na 109. sjednici održanoj 14. aprila 2005. godine donijela Pedagoške standarde i opće normative za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu, u kojima nažalost nema jasno definisanih uslova za rad i funkcionisanje školske

⁹ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine*. (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. Str. 1. Preuzeto 20. novembra 2015. sa

<http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>

¹⁰ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 19.

biblioteke unutar osnovne škole. Ipak, jasno se navodi da: *Zbog općeg značaja školske biblioteke i njene neposredne nastavne funkcije, bibliotekar u osnovnoj školi je neposredni stručni saradnik i izvršilac u nastavnom procesu.*¹¹ U tom smislu, kako bi se odgojno-obrazovni procesi mogli nesmetano odvijati, a školski bibliotekari bili u mogućnosti obavljati svoj posao, minimalni uvjeti za rad školskih biblioteka bi podrazumijevali odgovarajući prostor za pohranjivanje i čuvanje bibliotečke građe, odgovarajući prostor za podučavanje odnosno realizaciju nastavnog procesa i pristup suvremenoj informatičkoj opremi kako bi se ispunile neke od temeljnih smjernica definisanih u priručniku *Information Power: Guidelines for School Library Media Program*.

OŠ Čengić Vila

Srednjoškolski centar Vogošća

Sažetak: Analiza je pokazala da je u ukupno **57** analiziranih biblioteka osnovnih škola, **27** zaposlenih definisalo svoje uslove rada kao izuzetno zadovoljavajuće za svakodnevno obavljanje bibliotečkih poslova, dok je ostalih **30** zaposlenih izjavilo da rade i djeluju u nezadovoljavajućim uslovima. Najčešće su se problemi odnosili na izuzetno ograničen fizički prostor kao i nepostojanje adekvatnih prostorija za potrebe čitanja i izvođenja različitih odgojno-obrazovnih aktivnosti. Ispitanici i ispitanice su navodili: *Prostor nije dovoljan za potrebe i učenika i nastavnika; Nema čitaonica;* dok su drugi govorili kako: *iako je prostor izuzetno mali, pametno je iskorišten i zadovoljava potrebe svih korisnika.* Dodatni problem koji su mnogi naznačili, a ne tiče se same kvadrature prostora, odnosi se na pozicioniranost biblioteka. Naime, kako je i radni tim posvjedočio, u velikom broju osnovnih škola biblioteke su pretežno smještene u zabačenim dijelovima školskih zgrada, ponekad čak i u vlažnim podrumskim prostorijama koje često nisu ni adekvatno mjesto za čuvanje knjiga, a kamoli rad sa djecom.

Preporuke: S obzirom da Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo nema predložen zvanični dokument, odnosno izrađen jedinstven standard za školske biblioteke, radni

¹¹ *Zakon o predškolskom odgoju i osnovnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo.* (2008). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, br. 1/96, 2/96, 3/96, 16/97, 14/00, 4/01 i 28/. Str. 12. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

tim se koristio *Standardom za školske knjižnice*¹² Republike Hrvatske kao predloškom za izradu osnovnih preporuka potrebnih za zadovoljenje minimuma prostornih uvjeta kako bi se osnovni poslovi i zadaci školskih bibliotekara mogli nesmetano realizirati, a potrebe svih korisnika (učenika, nastavnog osoblja, stručnih saradnika i roditelja) zadovoljiti. To znači da je u školskoj biblioteci potrebno osigurati sljedeće funkcionalne cjeline:

- *ulazni prostor (zaseban ulaz u odnosu na ostale sadržaje škole)*
- *pult za knjižničara s računalom za davanje informacija, rad s korisnicima i stručni rad*
- *prostor za smještaj građe u slobodnom pristupu*
- *čitaonički prostor za pojedinačni rad, rad u skupini cijelog razrednog odjela ili veće skupine učenika*
- *prostor za računala za korisnike i AVE opremu*
- *mjesto za postavljanje izložbi*
- *u osnovnoškolskim knjižnicama kutak za najmlađe učenike nižih razreda*
- *knjižnica ne može biti manja od 60m².*¹³

OŠ Aleksa Šantić

Srednjoškolski centar Hadžići

Kada je u pitanju informatička opremljenost biblioteka osnovnih škola Kantona Sarajevo, od **57** analiziranih školskih biblioteka, zaključeno je da **49** školskih biblioteka raspolaže samo jednim računarom na kojem rade isključivo zaposleni te da korisnici biblioteke nemaju nikakav pristup računarima.

Također je ustanovljeno da **3** osnovne škole ne posjeduju apsolutno nikakvu informatičku opremu, **dok samo 5** od ukupno **57** analiziranih osnovnih škola posjeduje dva ili više računara koji su slobodno dostupni svim korisnicima i korisnicama školske biblioteke. O ostaloj mogućoj

¹² Na temelju člana 8. stavka 4. podstavka 2. Zakona o knjižnicama (*Narodne novine*, broj 105/97, 5/98, 104/00 i 69/09), na prijedlog Hrvatskog knjižničkog vijeća, ministar znanosti, obrazovanja i sporta donio je Standard za školske knjižnice.

¹³ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 8.

informatičkoj opremi nije bilo riječi, a samo dvoje bibliotekara od ukupno njih **65** su pored upotrebe računara spomenuli korištenje printera, skenera, projektora i slično. Tokom posjeta školskim bibliotekama primijećeno je kako se zastarjela i jedva upotrebljiva audio i video tehnika (stari televizori, kasetofoni, računari stari i po deset godina itd.) paradoksalno smješta upravo u biblioteke, dok su ostale školske učionice (poput kabineta za informatiku) opremljene u skladu sa najnovijim standardima i potrebama učenika.

Deseta OŠ Osijek

OŠ Izet Šabić

Sažetak: Uvidom u Zakon o bibliotečkoj djelatnosti, koji je na osnovu člana III. 4. Ustava Federacije Bosne i Hercegovine (*Službene novine Federacije BiH*, br. 1/94 i 13/97) i člana 12. tačka c. i člana 18. stav 1. tačka b. Ustava Kantona Sarajevo (*Službene novine Kantona Sarajevo*, br. 1/96, 2/96, 3/96 i 16/97) donijela Skupština Kantona Sarajevo na sjednici 25. februara 1999. godine, zaključeno je da niti jedan član ne donosi odgovarajuće propise za organizaciju i veličinu prostora školske biblioteke. Nasuprot tome, ministar znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske usvojio je Standard za školske knjižnice koji je izrađen u skladu sa standardima Međunarodne federacije bibliotečkih organizacija (IFLA) prema kojima je: *prostor za korištenje računala – 3m² po svakom računalnom mjestu (broj računalnih mjesta ovisi o broju učenika)*.¹⁴ Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu Kantona Sarajevo niti jednim članom nisu uzeli u obzir informatičku opremu kao sastavni dio elementarno opremljene školske biblioteke niti veličinu i standarde za prostor.

U kontekstu preporučenih standarda i normi po pitanju uslova rada i opremljenosti prostora za rad, školska biblioteka se spominje samo u poglavlju 12. *Normativi radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu*, i to isključivo u funkciji *dodatne opreme* za izvođenje nastave iz bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti: *Nastavna*

¹⁴ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 8.

sredstva za izvođenje bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika i književnosti podrazumijevaju A. Vizuelna sredstva, B. Auditivna sredstva i C. Školska biblioteka s čitaonicom.¹⁵ To znači da se školska biblioteka apsolutno ne vrednuje kao bitna kulturno-obrazovna komponenta škole koja bi bila podrška nastavno-obrazovnim procesima, već isključivo kao pomoćno sredstvo za realizaciju nastavno-obrazovnih sadržaja. Da paradoks bude veći, pomenuti pedagoški standardi čak i za realizaciju aktivnosti predviđenih sadržajima dnevnog boravka podrazumijevaju prostor opremljen različitim medijskim i informatičkim sadržajima, dok pominjanje školske biblioteke u tom kontekstu potpuno izostaje. **U tom smislu onda možda i nije toliko iznenađujuće zašto od ukupno 57 analiziranih tek 5 osnovnih škola posjeduje više od jednog računara koji je slobodno dostupan korisnicima školske biblioteke. Pri tome treba napomenuti da neke od ovih pet školskih biblioteka ne posjeduju vlastitu opremu već su uspješno uvezane sa kabinetima informatike. S obzirom da u tri analizirane školske biblioteke nema apsolutno nikakve informatičke opreme, a da u ostalih 49 osnovnih škola isključivo bibliotekari imaju pristup informatičkoj opremi, zaključuje se da korisnici većine analiziranih školskih biblioteka Kantona Sarajevo nemaju mogućnosti rada i učenja u bibliotekama u skladu sa suvremenim tokovima i potrebama novog vremena.** Prikaz uslova rada i slabe opremljenosti školskih biblioteka doprinosi alarmantnosti stanja po pitanju umreženosti školskih biblioteka, slobodnog pristupa Mreži i njenom korištenju u obrazovne svrhe kao i neupućenosti školskih bibliotekara o temeljnim odrednicama informatičke i informacijske pismenosti – o čemu će detaljno biti riječi u poglavljima koja slijede.

Preporuke: Ukoliko imamo na umu da je školska biblioteka sastavni i punopravni dio odgojno-obrazovnog sistema, da je neposredno uključena u nastavne i vannastavne aktivnosti, te da bi kao takva trebala biti na raspolaganju svim učenicima, nastavnom osoblju i drugim korisnicima, važno je naglasiti da: *prisutnost novih obrazovnih tehnologija i njihovih mogućnosti obvezuju uvrstiti ih kao pomagala u poučavanju. Zato je dobar put afirmirati nova sredstva i pomagala kroz individualni i svaki drugi rad u školskoj knjižnici. Uklapanje novih tehnologija u prostorne i radne procese zahtijeva jasnu strategiju razvoja školske knjižnice, ali i škole te promišljene organizacijske postupke preoblikovanja postojećih i kvalitetno promišljanje novih prostora.*¹⁶ Neadekvatna informatička opremljenost školskih biblioteka negativno utiče na kvalitetu rada školskih bibliotekara, ali i dovodi u pitanje svrhu postojanja školske biblioteke u 21. stoljeću. Ipak, važno je

¹⁵ *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu.* (2005). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 21. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

¹⁶ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 20.

dati i to da: *Pri osuvremenjavanju i organizaciji prostora radi uvođenja novih tehnologija ili bilo kojih novina, ne bi bilo dobro sve podrediti trenutnom trendu, zanemarujući knjižni fond ili još postojeća pomagala u funkciji. Prijelazi u obrazovanju nisu brzi i uvođenje novoga ide dugo usporedno s korištenjem uhodanoga, zato je dobro redizajnirati, ali i uklapati u postojeće uvjete rada. Nova će tehnologija, najvjerojatnije, zauzeti svoje razumno mjesto, a virtualni svijet će svima biti od velike koristi, no ljudi, odnosno, knjižničari će ipak biti uvijek najjači čimbenik u svakoj jednadžbi (prema Johnson, 2007).*¹⁷ Drugim riječima, ukoliko uporedo sa investiranjem u informacijsko-komunikacijske tehnologije u obrazovanje bude zanemarivana vrijednost uloge bibliotekara kao informacijskog stručnjaka / bibliotekarke kao informacijske stručnjakinje 21. stoljeća,¹⁸ onda je jasno kako sama informatizacija škola neće doprinijeti izgradnji kompetencija informacijske pismenosti kod učenika budući da tek zbir vještina upravljanja računarima, medijima i digitalnom građom danas može osigurati temelje za samostalno učenje tokom cijeloga života. Pojednostavljeno govoreći, informacijsko-komunikacijske tehnologije su tek sredstvo, a ne cilj podrške informacijskom opismenjavanju u školama / bibliotekama.

1.2 USLOVI RADA I OPREMLJENOST ŠKOLSKIH BIBLIOTEKA SREDNJIH ŠKOLA KS

Kada su u pitanju školske biblioteke srednjih škola Kantona Sarajevo, Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje imaju za cilj da *doprinesu poboljšanju kvaliteta edukacije i rezultata srednjeg obrazovanja kao osnovnog preduslova za kompariranje sa evropskim i svjetskim obrazovnim sistemima, sa konačnim zadatkom da doprinesu stvaranju dodatnih uslova za priznavanje naše diplome u Evropi i Svijetu, odnosno s ciljem sa se ove diplome jednostavnije i uspješnije kompariraju (nostrificiraju) sa odgovarajućim evropskim i svjetskim diplomama (...) Standardima i normativima utvrđuju se minimalni i optimalni prostorni, kadrovski i drugi opšti materijalno-tehnički uslovi neophodni za obavljanje nastavnog i umjetničkog rada koji se ostvaruje u skladu sa Zakonom o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo.*¹⁹ Standardi jasno definišu minimum i optimum prostornih uslova za rad školske biblioteke/dokumentaciono-informacionog centra i preporučuju da *prostorna površina biblioteke/dokumentaciono-informacionog centra podrazumijeva minimum od 60 m² i optimum od 74m².*

¹⁷ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 21-22.

¹⁸ Kompetencije bibliotekara iz domena digitalne pismenosti su: mrežna pismenost – *network literacy*, internetska pismenost – *internet literacy*, odnosno multimedijaska ili hiperpismenost – *hyperliteracy*.

¹⁹ *Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje*. (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 2. Preuzeto 20. novembra 2015. sa

<http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

Od ukupno 24 analizirane školske biblioteke u Kantonu Sarajevo, samo 6 srednjih škola ima zadovoljenmi minimum ili optimum prostorne površine, dok preostalih 18 srednjih škola ne zadovoljava čak ni propisani minimum.

IV Gimnazija

Srednja saobraćajna škola

Sažetak: Analiza je pokazala da više od 50% srednjih škola Kantona Sarajevo nema zadovoljen ni minimum prostornih uslova potrebnih za nesmetan rad i funkcionisanje školske biblioteke. Pored svih ostalih poteškoća koje se vežu za težak položaj školskih biblioteka, ovakvi uslovi rada ne samo da dodatno udaljavaju potencijalne korisnike od biblioteke već ujedno i obesmišljavaju ukupan rad školskih bibliotekara čija je uloga u kontekstu srednjoškolskog obrazovanja posebno važna. Naime, biblioteke srednjih škola bi trebale biti središnje mjesto za različite prakse i programe cjeloživotnog učenja u svrhu efikasne pripreme mladih za tržište rada.

Preporuke: Sve srednjoškolske biblioteke bi pored adekvatne kvadrature trebale imati i adekvatan: *ulazni prostor (zaseban ulaz u odnosu na ostale sadržaje škole); pult za knjižničara s računalom za davanje informacija, rad s korisnicima i stručni rad; prostor za smještaj građe u slobodnom pristupu; čitaonički prostor za pojedinačni rad, rad u skupini cijelog razrednog odjela ili veće skupine učenika; prostor za računala za korisnike i AVE opremu; mjesto za postavljanje izložbi.*²⁰ Informatička opremljenost školskih biblioteka u srednjim školama je nužna, posebno ako se ima na umu da je srednjoškolsko obrazovanje za mnoge učenike pripremna stanica za ulazak na tržište rada. Usprkos tome, Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje u poglavlju koje propisuje odgovarajuća nastavna sredstva po predmetima i drugim oblastima, precizno definišu jedino broj i vrstu bibliotečke građe, dok se u nastavku propisuje sljedeće: *škola je obavezna pratiti dostignuća u nastavnoj tehnici i tehnologiji, kao i razvoj tehnologije uopće, i nabavljati nastavna sredstva za unaprijeđenje nastave u skladu sa aktualnim nastavnim*

²⁰ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 22.

*planovima i programima.*²¹ Iako se jasno kaže da je adekvatna informatička opremljenost potreba svakog formalnog suvremenog obrazovnog okruženja, nepreciznost i nepropisivanje jasnih standarda i normi za informatičku i svaku drugu vrstu opremljenosti školskih biblioteka ukazuje na to da bosanskohercegovački obrazovni sistem ne pridaje značaj kreiranju okruženja tzv. e-učenja kao mogućnosti i sredstva za rad i učenje. Umjesto toga, e-učenje se shvata kao gradivo koje je potrebno teorijski i djelimično praktično savladati isključivo na predmetu informatike.

II Gimnazija

KŠC, Gimnazija

Sažetak: Od ukupno 24 analizirane školske biblioteke srednjih škola Kantona Sarajevo, 13 školskih biblioteka posjeduje jedan računar kojim isključivo bibliotekar odnosno bibliotekarka ima pristup rada. Ostalih pet školskih biblioteka raspolaže sa najmanje dva računara kojima i bibliotečki korisnici imaju slobodan pristup, dok samo jedna od pet pomenutih škola ima uspostavljen informacijski centar čiji standardi i organizacija u potpunosti odgovaraju potrebama i okruženju 21. stoljeća.

Preporuke: Za razliku od utvrđenih standarda za osnovno obrazovanje koji nijednom stavkom ne definišu uslove rada školske biblioteke, Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje mnogo su više usklađeni sa potrebama i normama suvremenog školskog bibliotekarstva. Ukoliko bi upravljačke strukture srednjih škola u suradnji sa profesionalnim kadrom svoje postojeće školske biblioteke za početak prilagodili predloženim i propisanim standardima i normativima, biblioteke bi u mnogo većoj mjeri bile na usluzi korisnicima (ponajviše učenicima), što je jedna od temeljnih težnji ne samo školskih već javnih biblioteka općenito. Informacijski bum pružio je nebrojene mogućnosti i u konačnici promijenio znanja i sposobnosti koje su učenicima potrebni za

²¹ *Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 9. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

produktivan život u 21. stoljeću. Kako bi u budućnosti napredovali u komunikacijskom dobu, učenici i učenice moraju postati vješti konzumenti i proizvođači informacija u čitavom spektru izvora i oblika. Upravo različiti programi i informatička opremljenost školskih biblioteka trebaju pomoći u postizanju tih ciljeva. Iako je ova analiza pokazala da je uticaj naglog širenja komunikacijskih mreža još uvijek ograničen zbog razmjerno malog broja biblioteka koje raspolažu adekvatnom informatičkom opremom *sve oko nas ukazuje na to da je u tijeku revolucija koja prodire u svako područje ljudskog života. Razumijevanje tehnološke revolucije je nužno za razumijevanje svijeta u kojemu živimo. Informacijsko-komunikacijska tehnologija stvara nove oblike socijalizacije, kao i nove vrste individualnog i kolektivnog identiteta.*²² U svjetskom izvještaju o obrazovanju za 2011. godinu koji je nezavisni tim stručnjaka uradio za potrebe UNESCO-a, a povodom Akcionog plana *Obrazovanje za sve do 2015*, navedeno je da u svijetu (pri tome se ne misli samo na nerazvijene zemlje) još uvijek veliki broj mladih ljudi ni nakon okončanog srednjoškolskog obrazovanja nije u stanju nositi se sa izazovima tržišta rada i stalnim tehnološkim promjenama karakterističnim za različita okruženja i kontekste sa kojima se svaki radno sposoban čovjek svakodnevno suočava. U izvještaju se također tvrdi da je: *široj svijeta svaki osmi mladi čovjek nezaposlen, da svijet broji 71 miliona tinejdžera koji nemaju nikakve šanse za sticanje znanja i potrebnih informacija kako bi poboljšali svoju egzistencijalnu perspektivu. Zastarjeli obrazovni sistemi i metodologija podučavanja koja mlade ljude ne priprema za tržište rada će imati zasigurno dugoročne posljedice za cjelokupno društvo. Na osnovu OECD baze podataka izvještaj o stanju obrazovnih sistema u svijetu tvrdi da i u tzv. industrijskim zemljama živi oko 160 miliona mladih i starijih osoba koji nisu dovoljno i informatički i informacijski pismeni da bi poslali upotpunjenu prijavu za posao.*²³ Ovakvi podaci govore u prilog tome koliko je informatička opremljenost školskih biblioteka (posebno srednjih škola) neizostavan segment za stalno učenje i usavršavanje. Naime, prisustvo informacijsko-komunikacijskih tehnologija nepovratno mijenja način na koji ljudi rade i uče i upravo je škola mjesto susreta na kojem bi mladi ljudi mogli biti u kontinuiranom doticaju sa različitim informatičkim i komunikacijskim tehnologijama kako bi na pravi način bili upoznati sa određenim izvorima znanja i informacija neophodnih za razvijanje kritičkog mišljenja. S tim u vezi, škole u čvrstom partnerstvu sa školskim bibliotekama idealna su kombinacija kojom se mogu i moraju obuhvatiti i objediniti različiti segmenti formalnog i neformalnog obrazovanja – dva partnera koja bi zajedničkim snagama bila u stanju suočiti mlade ljude sa brojnim izazovima današnjeg vremena.

²² Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Zorica Banek M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 49.

²³ Lernfähigkeit: Unser verborgener Reichtum. Bericht der Internationalen Kommission „Bildung fuer das 21. Jahrhundert“. Hrsg. Von der Deutschen UNESCO-Kommission. Neuwind; Kriftel; Berlin: Luchterhand, 2011. Dostupno na: <http://www.unesco.de/index.php?id=33>. Prevela M.Š.H.

2. BIBLIOTEČKA GRAĐA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA KANTONA SARAJEVO

Na osnovu člana 17. stav 2. Zakona o bibliotečkoj djelatnosti (*Službene novine Kantona Sarajevo*, broj 4/99), a na prijedlog kantonalne Javne ustanove Biblioteka grada Sarajeva, ministar kulture i sporta donio je Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad biblioteka, odnosno biblioteka u sastavu. Članom 7. propisuje se da *školska biblioteka treba da ima fond bibliotečke građe koji je određen prema ukupnom broju učenika škole, i to u odnosu 9 knjiga na jednog učenika. Fond bibliotečke građe treba da sadrži školsku lektiru utvrđenu planovima i programima rada, naučno popularnu i stručnu literaturu, periodične publikacije, bibliografije, enciklopedije, leksikone, rječnike i druge priručnike. Školska biblioteka treba da sadrži i informaciono-dokumentacionu i audio-vizuelnu građu, te stručno-pedagošku literaturu za stručno usavršavanje nastavnika.*²⁴ Nadalje, članom 9. se propisuje da *školska biblioteka sa knjižnim fondom od najmanje 5.000 knjiga ima jednog stručnog bibliotečkog radnika.*²⁵ Prosječan knjižni fond školske biblioteke, kako za osnovne tako i srednje škole, dakle, predstavlja fond od oko 5.000 knjiga. Standardi i opći normativi za srednje obrazovanje također definišu da *srednja škola/školski centar obavezno ima biblioteku sa najmanje 5.000 knjižnih jedinica u funkciji realizacije nastavnog procesa koji se realizira u toj ustanovi.*²⁶

Prva gimnazija

OŠ Grbavica 1

Sažetak: Od ukupno **57** analiziranih osnovnih škola, **33** biblioteke posjeduju preko 5.000 knjižnih jedinica. Kada je riječ o srednjim školama, od ukupno **24** analizirane, čak **15** biblioteka posjeduju preko 5.000 knjižnih jedinica (neke od njih imaju izuzetno bogatu bibliotečku građu koja broji

²⁴ Pravilnik o uslovima za osnivanje i rad biblioteke. Str. 1.

²⁵ Ibd. Str. 1.

²⁶ *Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 10. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

preko 10.000 knjižnih jedinica), dok ostalih devet biblioteka posjeduje u prosjeku između 3.000 i 4.000 knjižnih jedinica.

Preporuke: Iz navedenih podataka se vidi da postojeći knjižni fondovi školskih biblioteka osnovnih i srednjih škola ne predstavljaju ozbiljnu prepreku u funkcionisanju i radu školske biblioteke – ovaj se zaključak posebno odnosi na biblioteke srednjih škola. Bez obzira na činjenicu da neke od biblioteka (osnovnih i srednjih škola) ne posjeduju zakonom zadati minimum knjižnih jedinica, ono što treba istaknuti jeste činjenica da školske biblioteke svoje korisnike često upućuju na JU Biblioteku Sarajevo sa kojom imaju (kako tvrdi većina ispitanika i ispitanica) zadovoljavajuću suradnju po pitanju razmjene informacija o bibliotečkoj građi. Ono što bi u ovom segmentu bila dodatna preporuka jeste da biblioteke, u skladu sa datim mogućnostima, koje su pozicionirane izvan centra grada i u drugim manjim sredinama koje pripadaju Kantonu Sarajevo više koriste koncepte i programe međusobnog umrežavanja i razmjene bibliotečke građe kako bi korisnici lakše dolazili do knjiga – najčešće lektira. S tim u vezi treba napomenuti da suvremene biblioteke (uključujući i školske) ne bi trebale računati i raditi samo i isključivo na poboljšanju fizičke knjižne i neknižne građe. Naime, treba imati na umu da su danas informacije na Mreži također dio bibliotečke građe, pa bi se tako posudba knjiga trebala odvijati paralelno sa procesom konektivnosti, a bibliotekari ne bi trebali biti samo oni koji obrađuju i posuđuju knjige već i oni koji pretražuju, istražuju i pomažu korisnicima (učenicima i učenicama) u njihovoj potrazi za informacijama.

3. KADROVSKA POLITIKA

Kadrovska politika zapošljavanja većinom (ne)stručnih osoba u školske biblioteke osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo, koja se sprovodi posljednjih 15 godina jedna je od najkontraverznijih i možda najsloženijih problematika kada je u pitanju loše stanje i položaj školskih biblioteka u KS ali i cijeloj BiH. Razlozi za ovakvu tvrdnju su mnogobrojni, a posljedice loše prakse su dalekosežne. Nažalost, razrješenje se ne nazire u bliskoj budućnosti.

Razloge treba tražiti prije svega u nedovoljno jasnim i preciziranim zakonima o bibliotečkoj djelatnosti, kako na nivou Federacije Bosne i Hercegovine tako i na nivou Kantona Sarajevo. Iako je ovo istraživanje isključivo usmjereno na teritorij Kantona Sarajevo, te stoga razmatra zakone, odredbe, preporuke i norme koje važe isključivo na nivou ovog kantona, radi što boljeg uvida u problematiku, pitanje o kadrovskoj politici koja se sprovodi u školskim bibliotekama KS treba razmatrati sa malo šireg aspekta.

Naime, Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine (izvorno, *Službeni list Republike Bosne i Hercegovine*, br. 37/95), u članu 5, definiše da: *Biblioteka se može organizirati i kao dio ustanove, preduzeća ili drugog pravnog lica (u daljem tekstu: biblioteka u sastavu)*; u članu 7. se kaže: *Školska, visokoškolska, univerzitetska i specijalna biblioteka može se osnovati kao samostalna biblioteka, odnosno organizirati kao biblioteka u sastavu;*²⁷ dok član 18. određuje: *Stručne poslove bibliotečke djelatnosti obavljaju lica sa odgovarajućom stručnom spremom, položenim stručnim ispitom i stručnim zvanjem.*²⁸ Zaključak koji proizlazi iz članova 5. i 7. jeste da se školske biblioteke definišu kao tzv. biblioteke u sastavu, dok je član 18. nejasan u tome šta konkretno *odgovarajuća stručna sprema* podrazumijeva. Nadalje, po uzoru na Zakon na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o bibliotečkoj djelatnosti na nivou Kantona Sarajevo nije mnogo precizniji. Ipak, određeni zakonski članovi pojedine aspekte malo detaljnije definišu, pa tako član 8. kaže da: *Školska, i specijalna biblioteka može se osnovati kao samostalna biblioteka, odnosno organizirati kao biblioteka u sastavu,*²⁹ dok član 7. određuje: *Na biblioteku u sastavu shodno se primjenjuju opšti propisi o ustanovama.*³⁰ U skladu sa navedenim proizlazi zaključak da bi sva detaljnija pojašnjenja i formulacije vezane za specifičnosti rada i uvjeta rada, kao i propisane stručne spreme za rad u školskoj biblioteci, trebalo tražiti u zakonima i normativima vezanim za ustanove čije su školske biblioteke sastavni dio, odnosno u zakonima o osnovnom i srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo, kao i u propisanim pedagoškim standardima i općim normativima za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Na tom tragu, analiza ove problematike je otišla korak dalje.

3.1 KADROVSKA POLITIKA ZAPOŠLJAVANJA ŠKOLSKIH BIBLIOTEKARA U OSNOVNIM ŠKOLAMA KANTONA SARAJEVO

U Zakonu o osnovnom odgoju i obrazovanju član 72. jasno propisuje: *Stručni saradnici/saradnice u osnovnoj školi su: pedagog, psiholog, pedagog-psiholog, bibliotekar, socijalni radnik, defektolog određenog profila, logoped i zdravstveni radnik. Broj stručnih saradnika/saradnica, profil i stručna sprema, kao i uvjeti obavljanja njihovih poslova u osnovnoj školi utvrđuju se Standardima i Normativima.*³¹ Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje, sa ciljem

²⁷ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine.* (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. Str. 2-3. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>

²⁸ Ibid. Str. 4.

²⁹ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.* (1999). Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 1/94 i 13/97. Str. 3. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.bgs.ba/pdf/6.pdf>

³⁰ Ibid. Str. 2.

³¹ *Zakon o predškolskom i osnovnom odgoju i obrazovanju u Kantonu Sarajevo.* (2008). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, br. 1/96, 2/96, 3/96, 16/97, 14/00, 4/01 i 28/. Str. 17. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

stavljanja naglaska na *elemente naučne spoznaje, potrebe učenika i društveno opredjeljenje, pri čemu osnovno obrazovanje čini temelj cjelokupnog odgojno-obrazovnog sistema*,³² u poglavlju Stručni saradnici propisuje: *Za sadržajan razvoj nastave i rad, brz i efikasan protok praktičnih i spoznajnih informacija, škole, centri, zavodi i dječiji domovi imaju biblioteku s propisanim fondom knjiga, stručne literature i periodike, odnosno notne literature, notnih zapisa i opreme u kojoj stručne poslove obavlja bibliotekar s propisanom stručnom spremom*.³³ Nadalje, u poglavlju Poslovi stručnih saradnika i socijalnog radnika redovne osnovne škole u okviru 40-časovne radne sedmice propisuje se: *Zbog općeg značaja školske biblioteke i njene neposredne nastavne funkcije, bibliotekar u osnovnoj školi je neposredni stručni saradnik i izvršilac u nastavnom procesu. Profil i nivo obrazovanja utvrđen je kako slijedi: bibliotekar – diplomirani bibliotekar*.³⁴ Na osnovu navedenih zakonskih propisa, standarda i normativa o osnovnom obrazovanju vidimo da se školska biblioteka smatra medijskim i metodičkim središtem, partnerom u nastavnom procesu, a školski/a bibliotekar/ka prije svega stručnim/om posrednikom/com i neposrednim/om saradnikom/com u nastavi. To podrazumijeva stručnu osobu čije su znanje i kompetencije verifikovale odgovarajuće visokoškolske ustanove (u Kantonu Sarajevo to je Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu) koje sprovode odgovarajući plan i program za sticanje zvanja diplomirani bibliotekar. U sažetku koji slijedi bit će predočeni precizni podaci o tome koliko diplomiranih bibliotekara zaista radi u osnovnim školama i koje su moguće posljedice trenutnog stanja.

Sažetak: U sklopu analize intervjuisano je ukupno **65** zaposlenih osoba, odnosno školskih bibliotekara i bibliotekarki. Analiza pokazuje da čak **38** zaposlenih ima isključivo položen stručni ispit iz oblasti bibliotekarstva, dok **27** ima stručno zvanje diplomiranog bibliotekara i također položen stručni ispit. **To znači da preko 50% osnovnih škola Kantona Sarajevo svojom kadrovskom politikom zanemaruje vještine i znanja školskih bibliotekara, što je u kontradikciji sa Zakonom o osnovnom obrazovanju i Pedagoškim standardima i općim normativima za osnovni odgoj i obrazovanje.** Neadekvatna kadrovska politika direktno je u suprotnosti sa postavljenim temeljnim ciljevima i propisima vezanim za osnovno obrazovanje Kantona Sarajevo, a posljedice se ponajviše manifestiraju na dva nivoa. Prvi se tiče obesmišljavanja bibliotečke struke kao takve, te formalnog studijskog obrazovanja. Na taj način veliki broj diplomiranih bibliotekara onemogućava se da po završetku studija svoje kompetencije stave na raspolaganje

³² *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu.* (2005). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 1. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

³³ Ibid. Str. 10. Naglašavanje M.Š.H.

³⁴ Ibid. Str. 12.

školama, te se umjesto da unapređuju procese učenja u javnim institucijama pridružuju kategoriji visokokvalifikovanih, nezaposlenih pojedinaca/ki. Namjesto njih, u javni sustav obrazovanja raspoređuju se tzv. paraprofesionalci čija stručna limitiranost dodatno opterećuje već odavno jako lošu percepciju bibliotekarstva kao struke. Stiče se dojam da se poziv bibliotekara tretira kao poluprofesija, struka u koju mogu zakoračiti svi, bez obzira na formalnu stručnu spremu. Drugi nivo se tiče korisnika biblioteke – u ovom slučaju pretežno učenika – koji zbog nepoštivanja zakonskih propisa i standarda nemaju mogućnost sticanja adekvatnog i zakonom propisanog obrazovanja i praksi koje bi bile u skladu sa suvremenim standardima i normama vezanim za ulogu školske biblioteke u obrazovnim procesima.

3.2 KADROVSKA POLITIKA ZAPOŠLJAVANJA ŠKOLSKIH BIBLIOTEKARA U SREDNJIM ŠKOLAMA KANTONA SARAJEVO

U Zakonu o srednjem obrazovanju, koji je Skupština Kantona Sarajevo donijela na sjednici održanoj 22.04.2004. godine na osnovu člana 12. stav 1. tačka b i člana 18. stav 1. tačka b Ustava Kantona Sarajevo (*Službene novine Kantona Sarajevo*, br. 1/96, 2/96 ispravka, 3/96 – ispravka, 16/97, 14/00, 4/01), člana 59. stav 3. Okvirnog zakona o osnovnom i srednjem obrazovanju u Bosni i Hercegovini (*Službeni glasnik BiH*, br. 18/03), ne postoji niti jedan član koji definiše ulogu i poziciju školskog bibliotekara unutar srednje škole. Nije određeno da li se bibliotekari svrstavaju u red stručnih saradnika ili u red ostalih zaposlenika škole. Jedino u poglavlju VII Nastavnici/nastavnice, stručni i drugi saradnici/saradnice, član 115. definiše se: *Srednja škola koja ima više od minimalnog broja odjeljenja propisanih Pedagoškim standardima i normativima ima bibliotekara.*³⁵ Osim ovog člana³⁶ ne postoji niti jedan drugi član ili poglavlje koje makar upućuje na to da je stručno zvanje, pozicija i opis rada školskog bibliotekara propisan i definisan u sklopu pedagoških standarda srednje škole. Ipak, detaljnom analizom Pedagoških standarda i normativa za srednje obrazovanje, u poglavlju 5. Stručni saradnici u školi/školskom centru/đačkom domu, definiše se da stručni tim sačinjavaju: *Pedagog-psiholog, pedagog, psiholog, odgajatelj, socijalni radnik, zdravstveni radnik, bibliotekar, rukovodilac nastavnom tehnikom-programer koji imaju*

³⁵ *Zakon o srednjem obrazovanju.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, br. 1/96, 2/96 ispravka, 3/96 - ispravka, 16/97, 14/00, 4/01. Str. 22.

³⁶ U zakonu o srednjem obrazovanju na stranici 23. nalazi se član 112. koji navodi da: *Nastavnici/nastavnice, stručni i drugi saradnici/saradnice koji/koje nemaju odgovarajući profil stručne spreme ali imaju odgovarajući stepen školske spreme mogu biti zaposleni u školi na određeno vrijeme u skladu sa zakonom, pod uvjetom da se na javni oglas nije prijavio niko drugi koji ispunjava uvjete propisane ovim zakonom i drugim propisima, a pod uvjetom da se radi o srodnim stručnim profilima.* Ovim članom se ukazuje da u skladu sa određenim posebnim uvjetima posao školskog bibliotekara mogu obavljati osobe koje nemaju nužno završen studij iz bibliotekarstva. Međutim, u Zakonu nigdje nije jasno navedeno koja stručna sprema je potrebna za obavljanje poslova školskog bibliotekara.

odgovarajuću VSS.³⁷ Odgovarajuća stručna sprema školskog bibliotekara definiše se u potpoglavlju Struktura radne sedmice bibliotekara koje propisuje: *Profil i stručna sprema bibliotekara utvrđena je kako slijedi: Bibliotekar – diplomirani bibliotekar.*³⁸ Nasuprot Zakonu o srednjem obrazovanju Kantona Sarajevo, Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje jasno definišu ne samo profil i stručnu spremlu potrebnu za obavljanje poslova školskog bibliotekara u srednjoj školi, već ujedno preciznim uputama i definicijama koje se tiču strukture rada bibliotekara ukazuju koliko je neophodno da zaposleni bibliotekari posjeduju odgovarajuće obrazovanje i stručnu spremlu za poslove koji su propisani u skladu sa normama i standardima o srednjem obrazovanju. Iako dobar okvir za definisanje stručne spremlu školskog/e bibliotekara/ke postoji, situacija na *terenu* pokazuje da ova struka može *podnijeti* puno toga.

Sažetak: Intervjuisano je ukupno **24** zaposlenih u bibliotekama srednjih škola i zaključeno je da **čak 17 osoba radi sa isključivo položenim stručnim ispitom (u jednoj od analiziranih škola zaposlenica nema niti odgovarajuću spremlu niti položen stručni ispit), a u samo 7 srednjih škola zaposleni u bibliotekama su diplomirani bibliotekari – odnosno osobe zaposlene u skladu sa stručnom spremom propisanom Pedagoškim standardima i normativima za srednje obrazovanje.** Ovakvi alarmantni podaci govore ne samo o tome kako se bibliotečka struka percipira i vrednuje unutar samog obrazovnog sistema, već i o tome u kojoj mjeri školske ustanove i Ministarstvo obrazovanja KS doista poštuje vlastite zakonom propisane norme i standarde.

Preporuke: Najveći problem kadrovske politike zapošljavanja bibliotekara i bibliotekarki u osnovnim i srednjim školama Kantona Sarajevo ogleda se u tome da većina osnovnih i srednjih škola sustavno ne poštuje niti zakonske propise niti pedagoške standarde i normative za osnovno i srednje obrazovanje koji definišu pravila, propise i preporuke vezane za stručnu spremlu bibliotekara. Ni zakoni o osnovnom i srednjem obrazovanju, ni Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo jasno ne definišu uslove za sticanje zvanja bibliotekara kreirajući prostor za različita tumačenja i prakse koje potiču zapošljavanje paraprofesionalaca/ki i generalno nedovoljno stručnih osoba, čiji je često jedini motiv rada u biblioteci ili da se nadoknadi manjak norme ili da se dočekaju penzionerski dani. Tako se *rupe u sistemu* nalaze posvuda. Recimo, Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine već gotovo dvije decenije realizira tzv. Program za cjeloživotno učenje, permanentno obrazovanje, osposobljavanje i stručno

³⁷ *Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 12. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

³⁸ Ibid. Str. 13.

usavršavanje bibliotekara u radu, sa osnovnim ciljem prekvalifikacije viška radne snage koja se svake godine javlja u osnovnom i srednjoškolskom sektoru.³⁹ Premda se kao temeljna misija ovog programa ističe: *Inicirati i ostvarivati permanentno obrazovanje bibliotekara kao sastavni dio cjeloživotnog učenja,*⁴⁰ u praksi to postaje (...) *osposobljavanja zatečenog kadra koji se zapošljava u biblioteke za propisano, stručno, savremeno i kvalitetno obavljanje osnovnih poslova u bibliotečko-informacijskoj oblasti i pripremi za polaganje stručnih ispita, složenih stručnih poslova i posebnih stručnih poslova.*⁴¹ Iako će u narednim poglavljima biti detaljnije razmatrano na koji način se bibliotekari stručno usavršavaju i gdje i kako (ne) pohađaju odgovarajuće programe cjeloživotnog učenja, želimo skrenuti pažnju na očiglednu kontradiktornost između misije i ciljeva Programa za cjeloživotno učenje koji Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine realizira od 1997. godine. Naime, permanentno obrazovanje kao sastavni dio cjeloživotnog učenja unutar bibliotekarstva, a posebice školskog bibliotekarstva, podrazumijeva prije svega odgovarajuće *kvalitetno formalno obrazovanje u struci i cjeloživotno učenje u svim područjima potrebnih znanja*⁴² a što sveukupno utiče na *formiranje profesionalnog lika školskog knjižničara. Zato školski knjižničari imaju obavezu pratiti sve promjene u knjižničarstvu i obrazovanju, u stalnoj su potrazi za novim metodama i oblicima rada s korisnicima, poučavatelji su i poučava ih se.*⁴³ Drugim riječima, programi cjeloživotnog učenja podrazumijevaju stalnu profesionalnu nadogradnju a **ne strukovnu prekvalifikaciju viška radne snage** koja je pak navedena kao jedan od glavnih ciljeva obrazovnog programa Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine. Ovakve, blago rečeno, kontradiktornosti, manjkavosti i paradoksi rada institucije koja bi trebala djelovati u interesu struke koju predstavlja na nivou cijele Bosne i Hercegovine (a samim tim i Kantona Sarajevo), velikim dijelom doprinose lošoj kadrovskoj politici zapošljavanja bibliotekara/ki u srednjim i osnovnim školama, ali i šire. Nasuprot tomu, **pred potrebe poštivanja već postojećih zakonskih okvira i pedagoških standarda i općih normativa osnovnih i srednjih škola, nadležna tijela bi trebala u Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti uvjete strukovnog zvanja bibliotekara precizirati tako da zvanje bibliotekara mogu imati jedino osobe sa odgovarajućom stručnom spremom koju stiču na Katedri za bibliotekarstvo. Poseban član bi se trebao odnositi na školske bibliotekare. Nadalje, potrebno je usvojiti zaseban dokument Standardi i norme rada školske biblioteke, koji bi bio važeći barem za područje Kantona Sarajevo. Tako bi se dodatno izbjegle kontradiktornosti koje se nalaze u različitim zakonima i**

³⁹ Više informacija o ovom programu, kao i sam Program o polaganju stručnog ispita moguće je naći na http://www.nub.ba/images/PDF/Strucni_ispiti/program_strucni.pdf

⁴⁰ <http://www.nub.ba/index.php/obrazovni-centar>

⁴¹ <http://www.nub.ba/index.php/obrazovni-centar>

⁴² Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 47.

⁴³ Ibid. Str. 47.

standardima koje je potrebno konsultovati kako bi se sastavila predodžba o statusu školskih bibliotekara, a onda i popravila sadašnja katastrofalna kadrovska politika.

Dodatna napomena: Prioritetna zadaća bibliotekara/ke digitalnog doba više nije izgradnja bibliotečkih zbirki, već kreiranje okruženja za razvoj potencijala povezivanja sa informacijskim resursima koji odavno već nisu isključivo fizičke jedinice građe u posjedu biblioteka nego informacijski sadržaji u virtualnom prostoru. U tom smislu poticanje i razvoj konektivnosti odnosno podrška razumijevanju mrežnog okruženja i osposobljavanje učenika za samostalno rješavanje informacijskih problema uz pomoć alata društvenog softvera (web 2.0. tehnologija) u 21. stoljeću predstavlja prihvatanje obrazovnog ambijenta u kome proizvodnja i diseminacija informacija postaju ključne odrednice kompetencija tzv. digitalne generacije učenika. Bibliotekari bi trebali biti prihvaćeni kao resursi koji osiguravaju pristup različitim informacijskim uslugama u okruženju biblioteke čiji bi prostor učenicima trebao djelovati motivirajuće kako bi oprobavali i razvijali različite vještine iz domena informacijske pismenosti (definiranje informacijskog problema, identifikacija informacijske potrebe, strategije traženja informacija, pretraživanje online resursa, prepoznavanje i korištenje relevantnih informacijskih sadržaja, te njihovo organiziranje, prezentiranje i evaluiranje). U konačnici, riječ je o mogućnostima razvijanja participatornih kompetencija učenika kako bi njihovo uključivanje u globalno informacijsko društvo odgovorilo potrebama integracije u kontekst obrazovanja za 21. stoljeće.

4. STALNO, STRUČNO USAVRŠAVANJE BIBLIOTEKARA U BIBLIOTEKAMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA KANTONA SARAJEVO

Kada je riječ o profesionalnom obrazovanju i profesionalnom statusu školskog/e bibliotekara/ke, nemoguće je ne spomenuti poznatu činjenicu⁴⁴ da se bibliotekari dijele na *školske knjižničare i ostale knjižničare*.⁴⁵ Bez obzira što se to ne može objektivno objasniti, evidentan je jaz između ove dvije grupe tako da postoji *dojam negativnog predznaka kada su u pitanju školski knjižničari jer se često govori i govori se još uvijek o „trenutnom stanju“, a ne zvanju-zanimanju*.⁴⁶ Prethodna poglavlja, koja su razmatrala aktualnu kadrovsku politiku koja se sprovodi pri procesu zapošljavanja u biblioteke osnovnih i srednjih škola, naglašavala su koliko je važno da osobe

⁴⁴ Što pak proizlazi upravo iz loše kadrovske politike i činjenice da Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH dvadeset godina sprovodi *stručno osposobljavanje* u vidu intenzivnog kursa koji je usmjeren na potrebe ogromnog broja nestručnih osoba zaposlenih u bibliotekama širom BiH.

⁴⁵ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 61.

⁴⁶ Ibid. Str. 61.

zaposlene u školskim bibliotekama imaju adekvatno stečenu diplomu bibliotekara jer je upravo visoko obrazovanje trenutno najrelevantniji faktor koji uistinu školskim bibliotekarima omogućava sticanje potrebnih kompetencija za današnje, ali i za vrijeme koje tek dolazi. U svakodnevnoj praksi i komunikaciji profesija je „zajednički nazivnik“ za poslove kojima se netko bavi sa svrhom osiguravanja materijalne egzistencije,⁴⁷ a pojmovi kao što su zvanje se definišu kao: 1. Stupanj u zanimanju; Zanimanje se tumači kao ono čime se tko bavi; poziv, struka, profesija; Profesija se pak tumači kao 1. glavna djelatnost za koju tko ima određenu spremu; (...) Profesionalno (sinonimi: **stručno obrazovanje, strukovno obrazovanje, obrazovanje za zanimanje, vokacijsko obrazovanje**) obrazovanje, koje čini temelj za prvo zanimanje ili konkretno radno mjesto, pretpostavkom da će se daljnjim trajnim obrazovanjem upotpunjavati temeljna profesionalna naobrazba i dalje se profesionalno razvijati.⁴⁸ Ovakvim tumačenjem pojmova kao što su zvanje, zanimanje i profesija vidimo da profesionalni razvoj zapravo znači promjene koje pojedinac doživljava u svojoj profesiji (struci, zanimanju) tijekom vremena, a koje su rezultat njegove permanentne ili povremene izobrazbe, bogaćenja radnog iskustva i rada. Prema Kyriacou (1995) profesionalno se bavljenje nekim poslom „temelji na specijaliziranom znanju i umijeću (kognitivnim i praktičnim sposobnostima) obavljanja posla...“⁴⁹ Prema tome, programi cjeloživotnog učenja i permanentnog obrazovanja predstavljaju stručnu nadogradnju vlastite profesije, a ne prekvalifikaciju iz jedne profesije u neku drugu. Kada je u pitanju profesionalna nadogradnja i stručno usavršavanje školskih bibliotekara u Kantonu Sarajevo, situacija je krajnje apsurdna.

Analizu je potrebno započeti od vrha ka dole. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine navodi sljedeće: *Član 31. Biblioteka BiH je centralna matična biblioteka u Republici, a prema namjeni je nacionalna i univerzitetska biblioteka. (...) Član 7. Nacionalna biblioteka je centralna biblioteka koja prikuplja, stručno obrađuje, čuva i daje na korišćenje prvenstveno bibliotečku građu koja je nastala, odnosno koja se odnosi na Bosnu i Hercegovinu (u daljem tekstu: BiH), **objedinjuje i unapređuje poslove bibliotečke djelatnosti u BiH** i namijenjena je općem obrazovanju, informiranju i zadovoljavanju kulturnih i drugih potreba stanovništva. (...) Član 33. Biblioteka BiH kao univerzitetska biblioteka: - **doprinosi unapređenju nastavnog i naučnoistraživačkog rada na visokoškolskim ustanovama** stvaranjem bibliotečke mreže i bibliotečko-informacionog sistema univerziteta; - prima, odnosno prikuplja, čuva i daje na korišćenje deponirani primjerak doktorskih disertacija i magistarskih radova odbranjenih na univerzitetima u BiH i inostranstvu; - prima, čuva i daje na korišćenje naučnoistraživačke projekte koje finansira BiH; - istražuje, prikuplja i održava baze podataka o izvornim informacijama u BiH za*

⁴⁷ Ibid. Str. 62.

⁴⁸ Ibid. Str. 62.

⁴⁹ Ibid. Str. 62.

potrebe visokoškolskog obrazovanja i naučnoistraživačkog rada. (...) Član 34. Biblioteka BiH kao centralna matična biblioteka u Republici: - povezuje biblioteke u bibliotečko-informacioni sistem u Republici i uključuje ih u svjetske informacione sisteme; - organizira naučnoistraživački rad iz bibliotečke djelatnosti, a posebno rad na programiranju razvoja bibliotečko-informacione djelatnosti i izrađuje projekte bibliotečko-informacionog sistema u Republici, te objavljuje rezultate tog rada; - daje uputstva o primjeni međunarodnih standarda u bibliotečkoj djelatnosti; - pruža stručnu pomoć bibliotekama i izrađuje metodska uputstva, normative i standarde za organiziranje stručnog rada, uvođenje i primjenu računarske i druge tehnike, kao i za projektiranje i opremanje prostora; - obavlja stručni nadzor nad radom biblioteka i stara se o primjeni standarda i normativa iz bibliotečke djelatnosti; - organizira polaganje stručnih ispita i druge oblike stručnog usavršavanja bibliotečkih kadrova i izdaje uvjerenja o tome, u skladu sa svojim pravilima; - pomaže transformaciju postojećih i stvaranjenovih biblioteka; - koordinira radmatičnih biblioteka; - podstiče i organizira saradnju biblioteka u Republici na koordinaciji nabavke, prikupljanju, obradi i protoku informacija i na međubibliotečkoj pozajmici; - prati i proučava stanje, potrebe i uvjete rada i razvoja biblioteka u Republici, priprema i informativno-analitičke materijale i predlaže mjere za unapređivanje bibliotečke djelatnosti; - obrazuje korisnike bibliotečko-informacionog sistema i sistema naučno-tehnoloških informacija.⁵⁰

Na osnovu ovih zakonskih članova može se zaključiti da je Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine jedan od presudnih nositelja svih aktivnosti vezanih za stručno usavršavanje bibliotekara, uključujući organiziranje i polaganje stručnih ispita, kao i druge oblike stručnog usavršavanja u skladu sa internim pravilima.

U zvaničnom Programu za polaganje stručnih ispita u bibliotečkoj djelatnosti u Bosni Hercegovini, koji je objavljen sada već daleke 1999. godine, nailazimo i na Pravilnik o stručnim zvanjima u bibliotečkoj djelatnosti kojim se utvrđuje sljedeće: *Stručno zvanje bibliotekar može steći lice koje je završilo studij bibliotekarstva ili odgovarajući fakultet, ima najmanje godinu dana radnog staža u obavljanju bibliotečkih djelatnosti i položen stručni ispit.*⁵¹ Ova klauzula pokazuje da pravilnik odnosno Program polaganja stručnog ispita kojima se rukovodi Nacionalna i univerzitetska biblioteka apsolutno nije usaglašen sa radom i djelovanjem Univerziteta u Sarajevu, odnosno svrhom postojanja Katedre za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta u Sarajevu jer omogućava osobama koje imaju završen bilo koji fakultet da polažu stručni ispit i steknu stručno zvanje

⁵⁰ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine.* (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. Str. 7-9. Preuzeto 20. novembra 2015. sa

<http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>

⁵¹ *Program za polaganje stručnih ispita iz bibliotečke djelatnosti u Bosni Hercegovini.* (1999). Sarajevo: Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine. Str. 63. Preuzeto 20. novembra 2015. sa

http://www.nub.ba/images/PDF/Strucni_ispiti/program_strucni.pdf

bibliotekar. Logično se postavlja niz pitanja: Čemu služi trogodišnji studij iz bibliotekarstva? Da li i na koji način zaposleni na Katedri za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta u Sarajevu učestvuju u realizaciji ovog i sličnih obrazovnih programa? Na koji to način Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine aktivno, kako to zakon nalaže, doprinosi unapređenju nastavnog i naučno-istraživačkog rada na visokoškolskim ustanovama, a da pri tome paralelno omogućava svakom pojedincu sa diplomom bilo kojeg fakulteta sticanje ovog stručnog zvanja? Da li je ovakva praksa moguća u bilo kojoj drugoj profesiji/struci? Konačno, koji su to drugi programi stručnog usavršavanja koje pomenuta biblioteka sprovodi osim polaganja stručnog ispita? Takvi programi, kao ni njihov sadržaj nisu jasno navedeni kako u samom pravilniku, tako ni na web-stranici Nacionalne i univerzitetske biblioteke Bosne i Hercegovine, **niti su to zaposleni u bibliotekama osnovnih i srednjih škola ikada pomenuli, kako u formalnom tako i u neformalnom razgovoru.** Široj javnosti je dostupna informacija da Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH u svom sastavu ima tzv. Obrazovni centar: *Permanentno obrazovanje ima posebnu važnost za bibliotečko-informacijsku djelatnost u nas, s obzirom na složenost modernih bibliotečko-informacijskih i komunikacijskih zahtjeva sa jedne, i uništen, izmijenjen, nedostatan i nedovoljno informatički i stručno obrazovan kadar sa druge strane. Za ovaj vid obrazovanja brine se Centar za permanentno obrazovanje bibliotekara BiH pri NUBBiH čije je osnivanje 2000. godine označilo veliki korak naprijed i novu eru na tom polju. Centar je ustanovilo Otvoreno društvo iz Budimpešte i on djeluje na osnovu međunarodnog programa unutar mreže srodnih centara Jugoistočne Evrope. Glavni cilj permanentnog obrazovanja koje sprovodi ovaj Centar je osposobljavanje zatečenog i kadra koji se zapošljava u biblioteke za propisno, stručno, savremeno i kvalitetno obavljanje: osnovnih poslova u bibliotečko-informacijskoj oblasti i priprema za polaganje stručnih ispita; složenih stručnih poslova; posebnih, specijalnih stručnih poslova.*⁵² Kao što se može vidjeti iz priloženog, pitanje stručnog usavršavanja i cjeloživotnog učenja koje naizgled sprovodi Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH uvijek se iznova svodi na program polaganja stručnog ispita, što apsolutno ne omogućava *poboljšavanje rada školskog knjižničara kao priznatog stručnjaka za upotrebu novih tehnologija, osposobljenih da zadovolje sve informacijske potrebe učenika, nastavnika i stručnih suradnika, suradnju i razmjenu podataka među knjižnicama, što je od krucijalne važnosti za sve korisnike*⁵³ naprosto zato što prošireni programi stručnog usavršavanja podrazumijevaju stručne osobe koje već posjeduju temeljna znanja i sposobnosti iz bibliotečke profesije, a koja se pak stiču tokom studija bibliotekarstva i tokom rada u struci.

⁵² <http://www.nub.ba/index.php/obrazovni-centar>

⁵³ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 64.

Drugi nositelj aktivnosti vezanih za stručno osposobljavanje i usavršavanje školskih bibliotekara jeste Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu. Uvidom u Nastavni plan i program za akademsku 2013/2014. godinu i razgovorom sa malobrojnim kadrom koji predaje na Katedri za bibliotekarstvo zaključeno je da je predmet *Školske biblioteke* još od uvođenja bolonjskog sistema obrazovanja na Univerzitetu u Sarajevu u stalnoj ponudi na listi izbornih predmeta, kako za studente i studentice matične studijske grupe Komparativna književnost i bibliotekarstvo, tako i za studente svih ostalih studijskih grupa na fakultetu. Studenti na drugoj godini bibliotekarstva predmet *Školske biblioteke* biraju isključivo kao jednu od mogućih opcija, uz mogućnost odabira drugog, srodnog izbornog predmeta pod nazivom *Visokoškolsko bibliotekarstvo*. Pored toga, na predmetima *Osnove bibliotečke djelatnosti* te *Izgradnja i upravljanje bibliotečkim zbirkama* pruža se početna osnova ali i šire razumijevanje djelovanja i rada svih tipova biblioteka, pa tako i školskih. Vjerovatno su iz tog razloga izborni predmeti *Školske biblioteke* i *Visokoškolsko bibliotekarstvo* zamišljeni kao prirodni nastavak ili nadopuna znanja stečenih na temeljnim, obaveznim predmetima, i to u pravcu školskih ili, pak, visokoškolskih biblioteka. Pored navedenog, teme vezane uz rad školskih biblioteka obrađuju se često sporadično i u okviru još nekih predmeta na višim godinama studija (npr. *Digitalizacija i Upravljanje informacijskim institucijama*), a gdje se tematiziraju uskospecijalizirane teme poput digitalizacije udžbeničke građe, digitalizacije referentnih pomagala potrebnih i u radu školskih biblioteka (rječnika, atlasa, enciklopedija i sl.). U razgovoru sa jednom od profesorica na ovom odsjeku rečeno je kako je tokom nekoliko prethodnih godina, od prelaska na bolonjski sistem studija, predmet *Školske biblioteke* zapažen i posjećuju ga kao izborni predmet studenti različitih studijskih grupa na fakultetu, pri čemu se i predavanja svake godine prilagođavaju prijavljenim studijskim grupama. Kada je u pitanju praktični dio nastave, Nastavnim planom i programom predviđena je obavezna praksa u nekoj od raspoloživih bibliotečkih ustanova, a čime se stječu praktične kompetencije koje sadržajem pokrivaju različite predmete slušane na datoj studijskoj grupi, a što *hipotetički* uključuje i posjete i praksu unutar školskih biblioteka. Ipak treba napomenuti da do sada niko od studenata i studentica svoju obaveznu praksu nije obavio u okviru neke od mnogobrojnih školskih biblioteka KS. S druge strane, bitno je navesti da izborni predmet *Školske biblioteke* kao dio ocjene podrazumijeva obaveznu posjetu i istraživanje u nekoj odabranoj školskoj biblioteci. Krajnji rezultat takvog istraživanja je seminarski rad koji uz teorijski aspekt o određenom problemu donosi i konkretno iskustvo iz prakse. Iako je primarna obaveza Katedre za bibliotekarstvo prije svega formalno obrazovanje studenata, ona se povremeno angažira i u strukovnom osposobljavanju školskih bibliotekara. Riječ je o specijalnom programu za stručno usavršavanje bibliotekara koji se odvijao 2013. godine u sklopu projekta *Školske biblioteke kao mjesto razvijanja demokratskog društva jačanjem informacijske pismenosti*

i cjeloživotnog učenja. Ovaj program je obuhvatao rad sa bibliotekarima i bibliotekarkama srednjih škola KS (neki od bibliotekara sagovornika su ga spominjali kao primjer uspješnog programa za stručno usavršavanje) kroz interaktivne radionice i stručna predavanja. Projekat je rezultirao i objavom Informativnog portala za školske biblioteke (<http://ipzb.ff.unsa.ba/>) čija je namjena: *da uveže i informiše bibliotekare osnovnih i srednjih škola BiH, te sve druge zainteresirane strane o najnovijim aktivnostima, projektima, inovativnim programima u domeni školskog bibliotekarstva u BiH.* Pozitivna strana ove inicijative u tome je što se pristup i predstavljeni sadržaji uveliko razlikuju od ustaljenih praksi koje se vežu za programe stručnog usavršavanja u BiH. Međutim, važno je također istaknuti da je ovaj program održan jedan jedini put tokom 2013. godine, a portal također nije dovoljno promoviran među školskim bibliotekarima. Nažalost, niko od bibliotekara iz osnovnih i srednjih škola nije spomenuo na bilo koji način ovaj portal, što s jedne strane ukazuje na činjenicu da zaposleni bibliotekari ne koriste mogućnosti Mreže kao relevantnog faktora u procesu stručnog usavršavanja, dok sa druge strane ukazuje na činjenicu da portal sam po sebi nije dovoljno aktivan.

Treći nositelj aktivnosti vezanih za stručno usavršavanje školskih bibliotekara jeste JU Biblioteka Sarajeva. Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo članom 29. definiše Biblioteku Kantona Sarajevo kao javnu ustanovu čiji je osnivač Kanton, te je u skladu sa članom 31: *Biblioteka Kantona Sarajevo matična biblioteka za područje Kantona.* (...) Član 32. *Biblioteka Kantona Sarajevo obavlja matične poslove bibliotečke djelatnosti za područje Kantona koji se odnose na: razvoj i unapređivanje stručnog rada biblioteka; vođenje evidencije o samostalnim bibliotekama i bibliotekama u sastavu; vođenje kataloga i baza podataka o bibliotečkoj građi; pružanje stručne pomoći i vršenje stručnog nadzora nad radom biblioteka; usklađivanje nabavke bibliotečke građe biblioteka; posredovanje u međubibliotečkoj pozajmici; povezivanje biblioteka u bibliotečko-informacioni sistem Kantona; povezivanje u saradnji sa Nacionalnom i univerzitetskom bibliotekom Bosne i Hercegovine Bibliotečko-informacionog sistema Kantona u Bibliotečko-informacione sisteme Federacije Bosne i Hercegovine i Bosne i Hercegovine; nadzor nad izvršavanjem propisa od strane biblioteka u oblasti stručnog usavršavanja radnika bibliotečke djelatnosti i polaganja stručnog ispita.*⁵⁴ Ovim zakonskim propisima treba dodati i klauzule iz Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji poslova i radnih zadataka JU Biblioteka Sarajeva u kojem se navodi da je Služba za razvoj, matične poslove i edukaciju⁵⁵ dužna da obavlja poslove *iz domena matičnosti, edukacije i stručnog usavršavanja stručnih zaposlenika javnih i*

⁵⁴ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.* (1999). Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 1/94 i 13/97 Str. 5.

Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.bgs.ba/pdf/6.pdf>

⁵⁵ U daljem tekstu: Matična služba.

*školskih biblioteka sa područja Kantona Sarajevo.*⁵⁶ Ovim pravilnikom nije definisano na koji način i koliko često bi se pomenuti programi usavršavanja trebali odvijati. No, ono što je jasno iz Zakona o osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju, kao i iz Standarda i općih normativa za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje jeste da su u svrhu stručnog i kvalitetnog obavljanja poslova iz oblasti neposrednog odgojno-obrazovnog rada stručni saradnici i saradnice dužni da u toku svake školske godine minimalno jednom pohađaju i uspješno završe neki od programa stručnog usavršavanja.

Sažetak: Kada su u pitanju osnovne škole Kantona Sarajevo, od ukupno **65** intervjuisanih osoba zaposlenih u školskim bibliotekama, njih **22** je izjavilo da redovno učestvuju na seminarima i programima stručnog usavršavanja (iako su naveli da redovno pohađaju programe stručnog usavršavanja, jedini navedeni program je bio *Školske biblioteke kao mjesto razvijanja demokratskog društva jačanjem informacijske pismenosti i cjeloživotnog učenja* u okviru Filozofskog fakulteta u Sarajevu) te da imaju zadovoljavajuću suradnju sa Matičnom službom JU Biblioteke Sarajevo; **17** zaposlenih je izjavilo da imaju povremenu komunikaciju i nadzor od strane Matične službe JU Biblioteke Sarajevo, te da nadležna tijela ne organizuju dovoljno često programe stručnog usavršavanja. Nasuprot tome, **26** zaposlenih se izjasnilo da posljednjih godina nisu pozvani niti na jedan program usavršavanja organizovan od bilo kojeg nadležnog tijela (Ministarstva obrazovanja, Pedagoškog zavoda, JU Biblioteke Sarajevo, Filozofskog fakulteta kao ni od Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH) te da imaju nedovoljnu odnosno nikakvu podršku Matične službe JU Biblioteke Sarajevo.

Od ukupno **24** analizirane biblioteke srednjih škola Kantona Sarajevo, **10** zaposlenih je izjavilo da su barem jednom u posljednoj godini ili dvije pohađali programe stručnog usavršavanja koje je organizovao Filozofski fakultet u Sarajevu, te da nemaju odgovarajuću podršku JU Biblioteke Sarajevo; **5** zaposlenih je izjavilo da redovno prisustvuju seminarima, konferencijama i stručnim aktivima posvećenim različitim pitanjima iz oblasti bibliotekarstva, uz komentare da je takvih događanja malo, te da se održavaju povremeno, dok je čak **9** zaposlenih izjavilo da ne prisustvuju programima stručnog usavršavanja, da ih niko nikada nije pozvao na tako nešto, te da nemaju zadovoljavajuću ili nikakvu podršku od strane JU Biblioteke Sarajevo.

Bez obzira na činjenicu da je veći broj zaposlenih u osnovnim i srednjim školama izjavio da imaju redovnu ili povremenu komunikaciju sa Matičnom službom JU Biblioteka Sarajevo, svi su se složili da Matična služba pruža individualnu podršku školskim bibliotekarima, te da često dolazi u funkciji *inspekcije* koja isključivo provjerava aspekte rada koji se tiču adekvatne obrade bibliotečke građe, ali da zapravo skoro da i nema programa stručnog usavršavanja koji bi bili namijenjeni

⁵⁶ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.* (1999). Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 1/94 i 13/97 Str. 26. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.bgs.ba/pdf/6.pdf>

cjelokupnom bibliotečkom aktivu na nivou Kantona. Također su se složili da bi rado prisustvovali programima stručnog usavršavanja, međutim, da ih *jednostavno niko na iste ne poziva*. Od svih **89** ispitanih osoba, samo njih **7** je izjavilo da sami svakodnevno ulažu napore u vlastito stručno usavršavanje, što je također jedan od indikativnih faktora (ne)upućenosti školskih bibliotekara u vlastiti posao. Naime, sastavni dio poslova školskog bibliotekara/školske bibliotekarke bi između ostalog trebala biti razvijena svijest o važnosti cjeloživotnog učenja, što podrazumijeva samoinicijativu, proaktivnost i korištenje potencijala i mogućnosti koje donose novi mediji.

Preporuke: Ukoliko imamo na umu da je *cilj odgojno-obrazovne i knjižničarske struke imati osposobljenog školskog knjižničara koji će bit vješt dobavljač i vješto voditi usmjereno pretraživanje informacija te vrsni informacijski stručnjak knjižničarskog i odgojno-obrazovnog okružja,*⁵⁷ onda paralelno s tim školski bibliotekari moraju imati visok stupanj stručne kompetencije. S druge strane, ukoliko imamo na umu da na tržištu rada paraprofesionalci imaju i dalje prednost nad diplomiranim bibliotekarima, te da većina zaposlenih u školskim bibliotekama zapravo ima samo osnove znanja iz bibliotečke struke, da je većina nezadovoljna podrškom Matične službe, te da nema dovoljno i redovno organiziranih programa stručnog usavršavanja niti od strane Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH, niti od Filozofskog fakulteta a ni od JU Biblioteka Sarajeva, da je informatička opremljenost biblioteka na nezavidnom nivou, onda vidimo da se preporuke po ovom pitanju trebaju usmjeriti na sve nivoe, odnosno ponajviše na Ministarstvo za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo koje bi trebalo u suradnji sa Agencijom za predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje osmisliti i početi provoditi program stručnog usavršavanja koji podrazumijeva nove tokove školskog bibliotekarstva primjerene okruženju 21. stoljeća. Cilj ovakvih stručnih usavršavanja koje bi sprovodila Agencija bio bi usvajanje novih, ključnih kompetencija za što kvalitetnije odgovore na očekivanja učenika, roditelja i društvene zajednice. Takve programe bi na državnom nivou bilo nužno organizovati barem jednom godišnje, a na kantonalnom nivou minimum dva puta u toku školske godine. Programi bi trebali biti kombinacija javnih predavanja, pedagoških radionica, neformalnih razgovora među različitim stručnim aktivima. Također bi trebalo iskoristiti i video konferencije te druge web 2.0 tehnologije koje omogućavaju sa malo finansijskih sredstava razmjenu i transfer informacija sa drugim školskim bibliotekarima u regionu i šire. Pored navedenog, u stručno usavršavanje bi trebalo uključiti i upravljačke strukture škola, kao i nastavnike/ce i pedagoge/ginje kako bi i oni bili upoznati sa novim tokovima školskog bibliotekarstva te mogućnostima koje biblioteka pruža ukupnoj školskoj zajednici. Ovakvo stalno stručno usavršavanje u okviru

⁵⁷ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 64.

cjeloživotnog učenja *okrenuto je prema posebnostima struke i poslova kojima se nastavnici, ravnatelji, stručni saradnici i nadređeni u obrazovanju bave. Za nastavnike i školskog knjižničara kao suradnike i konačne prevoditelje određenih nastavnih aktivnosti to znači međusobno dogovaranje o osnovnim značajnim pojedinostima takvog rada: zajedno planirati i ocjenjivati teme; dogovoriti međusobno posjećivanje nastave; zajedno se stručno usavršavati i osposobljavati jedni druge.*⁵⁸ Kako bibliotečka struka u Kantonu Sarajevo, ali i u Federaciji ne bi i dalje bila u zabludi o tome da Nacionalna i univerzitetska biblioteka BiH kao i JU Biblioteka Sarajeva u potpunosti rade i djeluju u interesu bibliotečke struke (odnosno nude kvalitetno, funkcionalno i kontinuirano stručno usavršavanje), Ministarstvo bi trebalo prekinuti dosadašnju praksu osposobljavanja osoba koje nemaju završen studij bibliotekarstva i visokoškolskim institucijama (u ovom slučaju Katedri za bibliotekarstvo Filozofskog fakulteta) omogućiti da vrše svoj dio posla. Aktivnosti pomenutih institucija treba usmjeriti sa individualne podrške pojedinim školama i bibliotekarima na organizovanje programa stručnog usavršavanja koji podrazumijevaju učešće različitih aktera u sferi osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja. Filozofski fakultet, odnosno Odsjek za komparativnu književnost i bibliotekarstvo bi trebao svojim aktivnostima ukazati na značaj informacijsko-komunikacijske tehnologije u obrazovanju, raditi na prepoznavanju uloge informacijskih znanosti u umreženom društvu kroz uvođenje novih kolegija i na drugim odsjecima (npr. predmet Informacijska pismenost) te držati kontinuitet pri kreiranju i implementaciji novih i već postojećih inicijativa vezanih za stručno usavršavanje bibliotekara.

U konačnici, važno je napomenuti da i sami zaposlenici i zaposlenice biblioteka osnovnih i srednjih škola snose odgovornost za loše stanje po pitanju stručnog usavršavanja. Naime, individualno profesionalno usavršavanje je u najmanju ruku jednako važno kao i poslovi i obaveze na radnom mjestu, stoga čekati da neko nekoga na nešto pozove jednostavno nije dio suvremenih načina usvajanja znanja kojima bi školski bibliotekari *trebali* težiti.

5. UČEŠĆE U NASTAVNIM PROCESIMA I AFRIMACIJA ŠKOLSKE BIBLIOTEKE U OSNOVNIM I SREDNJIM ŠKOLAMA KANTONA SARAJEVO

U prethodnim poglavljima bilo je riječi o statusu školskog bibliotekara/ke u školi odnosno instituciji u čijem je sastavu kao i činjenici da se školski bibliotekar/ka zbog općeg značaja školske biblioteke i njene neposredne nastavne funkcije ubraja u stručne saradnike/ce ustanove kojoj pripada. Standardi i opći normativi osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja jednako nalažu da: *Za*

⁵⁸ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 67.

sadržajan razvoj nastave i rad, brz i efikasan protok praktičnih i spoznajnih informacija škole, centri, zavodi i dječiji domovi imaju biblioteke s propisanim fondom knjiga, stručne literature i periodike, odnosno notne literature, notnih zapisa i opreme u kojoj stručne poslove obavlja bibliotekar s propisanom stručnom spremom (...) Bibliotekar u okviru 40-časovne radne sedmice obavlja slijedeće radne zadatke: Poslove planiranja, Praćenje i realizacija programa rada škole / ustanove i Ostali poslovi i radni zadaci.⁵⁹ Poslovi planiranja između ostalog podrazumijevaju učešće u programiranju rada škole i neposredno izvođenje obrazovno-odgojnog rada; praćenje i realizacija programa rada škole podrazumijeva permanentno praćenje realizacije programskih zadataka škole, rad na pravovremenom informisanju o stručnoj literaturi i novim obrazovnim programima, direktan rad sa učenicima i pružanje uputa za brzo i efikasno stjecanje potrebnih informacija, dok su ostali poslovi: stručno evidentiranje i klasifikacija bibliotečke građe, poslovi na izdavanju i preuzimanju knjiga, itd. Ovako definisane norme i standardi radnih zadataka školskih bibliotekara jasno pokazuju koliko je važna uloga školske biblioteke u suvremenom odgoju i obrazovanju, odnosno kakva je njena uloga u direktnim i neposrednim nastavnim procesima. U nastojanjima da se što bolje odgovori potrebama *Y generacije*, nastavnicima, roditeljima, ali i zahtjevima tržišta rada, školski bibliotekari širom svijeta suočavaju se sa mnogobrojnim izazovima pokušavajući dati efikasne i sadržajne odgovore na pitanja kao što su: *Kakvo okruženje za učenje može ponuditi školska knjižnica danas? Kako omogućiti učenicima stjecanja znanja i vještina koje im trebaju u budućnosti i kako ih izvježbati? Kako osmisliti programe i kako stalno usavršavati svoje znanje i svoj rad na poučavanju drugih, da bi mogli učiti i istražiti u novom okruženju?*⁶⁰ Koliko pak školski bibliotekari koji su učestvovali u ovoj analizi promišljaju o ovim i sličnim pitanjima i da li uopće razumijevaju prirodu svoga posla i mogućnosti učešća u odgojno-obrazovnim procesima, bit će navedeno u narednom poglavlju.

⁵⁹ *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu.* (2005). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 10-12. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

⁶⁰ Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Zorica Banek M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara.* Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 123.

OŠ Srednje

Srednja ekonomska škola

Sažetak: Na pitanje na koji način školski bibliotekari učestvuju u nastavnom procesu (uz molbu da navedu konkretan primjer) uslijedio je veliki broj jednoličnih, gotovo identičnih odgovora. Bez obzira da li je riječ o osnovnim i srednjim školama, većina ispitanika i ispitanica (80% ukupnih ispitanika) potvrdila je da gotovo svakodnevno učestvuju u nastavnim procesima tako što vrše poslove izdavanja, nastavnim planom i programom propisanih, lektira. Dosljedno obavljanje tzv. *ostalih poslova*⁶¹ samo po sebi nije problematično ukoliko to nije dominirajuća praksa odnosno ukoliko ne postane skoro pa jedina stavka u opisu radnog vremena. Na pitanja o tome da li postoji i kakva je suradnja sa nastavnicima, većina ispitanika je odgovorila da je suradnja dobra, dok su primjeri takve suradnje većinom suradnja unutar različitih aktiva i zajednički rad na različitim školskim priredbama. Na pitanje na koji način školski bibliotekari afirmišu vlastiti rad i ulogu školske biblioteke u samoj instituciji u čijem su sastavu, većina ispitanika je tvrdila da svoj rad najčešće afirmišu kroz različite vidove suradnje sa nastavnicima bosanskog/srpskog/hrvatskog jezika te kroz učešće u snimanju različitih obrazovnih TV sadržaja, sporadičnim suradnjama sa NVO sektorom, upoznavanjem svojih korisnika sa sadržajima sajmova knjiga i učešćem u različitim manifestacijama kao što su Sarajevska zima, poetske večeri i slično. Koliko ove aktivnosti uistinu imaju dodirnih tačaka sa odgojno-obrazovnim okruženjem kojeg podrazumijevaju suvremeni tokovi školskog bibliotekarstva, kao i koliko su ovo primarne potrebe učenika ostaje otvoreno pitanje koje iziskuje jedno zasebno istraživanje. Ono što je pak jasno jeste da odabir gore navedenih sadržaja i praksi jesu neka vrsta posljedica, a njihovi uzroci su mnogobrojni i tiču se prije svega loše kadrovske politike, nepostojećih programa stručnog usavršavanja a samim tim i nepostojanje adekvatnog stručnog kadra, loša ili nikakva informatička opremljenost biblioteka i često nedostatak slobodnog pristupa Mreži – jednom riječju opća neupućenost i

⁶¹ *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu.* (2005). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Str. 14. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>

nezainteresiranost kako upravljačkih struktura, nastavnika, korisnika tako i samih zaposlenih za jedan od temeljnih zadataka školske biblioteke, a to je proces poučavanja koji se temelji na: *poučavanje korisnika kroz školsku knjižnicu za znanja koja oni kroz tu pouku dobivaju, a koja treba promatrati kao temeljna znanja za cjeloživotno učenje.*⁶²

Preporuke: Opće je poznata činjenica da je ljudsko znanje sve obimnije. Brzi razvoj tehnologija obrade informacija u bibliotekama općenito, pa samim tim i u školskim bibliotekama iziskuje i dodatno obrazovanje njenih korisnika, odnosno učenika. Pored knjiga kao dominirajućeg medija informacija, sve je prisutnija i neštampana građa (filmovi, audio-vizuelni programi i materijali, različite baze podataka itd.). Svaki od ovih medija prenošenja informacija nametnuli su i potrebu dodatne edukacije za upotrebu takvih izvora informacija. Jedno od temeljnih polazišta za promišljanje i definisanje zadataka i poslova školskog bibliotekara/bibliotekarke bi trebalo biti zapravo *ново okruženje za učenje*⁶³ koje se zasniva na edukaciji učenika za što samostalniji rad na izvorima informacija i znanja u školskoj biblioteci. Tzv. *ново okruženje* podrazumijeva i *novi pristup učenju koji se temelji na znati učiti i kako to postići. Kroz ovaj pristup školska knjižnica se očituje kao mjesto za učenje, razvijanje čitalačkih sposobnosti i kulture čitanja, samopouzdanja i prvih poticajnih koraka ka samostalnom radu. Kroz ove oblike rada ostvaruje se jedna od najvažnijih zadaća školske knjižnice: odgoj i obrazovanje samostalnog učenika u procesu obrade i upotrebe informacija. Takvi učenici znaju:*

- *Iskazati potrebu za informacijom*
- *Izabrati načine prikupljanja informacija*
- *Prikupiti izvore informacija*
- *Procijeniti njihovu korisnosti*
- *Sintetizirati i upotrijebiti informacije*
- *Vrednovati osobna postignuća.*⁶⁴

Da bi školski bibliotekari postigli ovakav efekat na svoje korisnike (najvećim dijelom učenike), potrebno je da se akcenat poslovanja pomjeri sa, kako je to u Standardima i normativima osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja definisano, *ostalih poslova i zadataka* na poslove planiranja rada i neposrednog učešća u nastavnim procesima. A to znači:

- *Ostvarenja programa instrukcije i prakse procesuiranja informacija*

⁶² Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Zorica Banek M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 119.

⁶³ Ibd. Str. 123.

⁶⁴ Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Zorica Banek M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 126.

- *Partnerstvo sa nastavnikom na programu tranzicije od udžbenika (još uvijek centra učenja) do učenja temeljenog na resursima*
- *Voditeljstvo, ekspertizu i savjetovanje u korištenju tehnologija i resursa za cijelu školsku zajednicu*
- *Partnerstvo s nastavnikom u procesu promjene odnosa učenika prema učenju, kako bismo ih osposobili za cjeloživotno učenje.*⁶⁵

Ovakav pristup radu i razumijevanju vlastite profesije ne ovisi samo o jednom isključivom faktoru. Naprotiv, u pitanju je prije svega potreba kreiranja još uvijek nepostojećih novih obrazovnih kurikuluma prilagođenih okruženju 21. stoljeća koji će iznova definisati obrazovnu ulogu školske biblioteke kao ključnog mjesta susreta za učenje i školskih bibliotekara kao informacijskih stručnjaka koji će biti prije svega usmjereni na stvarne potrebe svojih korisnika.

5. INFORMATIZACIJA I SLOBODAN PRISTUP MREŽI U ŠKOLSKIM BIBLIOTEKAMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA KANTONA SARAJEVO

Novo stoljeće donijelo je i nove pristupe u obrazovanju. Jedan od najboljih i najsigurnijih vidova afirmacije novih obrazovnih tehnologija i njihovih mnogobrojnih mogućnosti u procesima poučavanja i učenja je kroz individualni i svaki drugi rad u školskoj biblioteci. Ukoliko se žele zadovoljiti temeljni standardi obrazovanja usmjerenog na dijete/mladog čovjeka onda to podrazumijeva pristup i poučavanje usmjereno na individualni razvoj učenika/ce, njihovo osposobljavanje za kvalitetno življenje, aktivno i odgovorno učestvovanje i doprinos lokalnoj zajednici u uvjetima razvoja društva znanja i globalizacije. U tom smislu, informatička opremljenost, informatizacija školskih biblioteka osnovnih i srednjih škola kao i slobodan pristup Mreži predstavlja jedan od temeljnih uvjeta za nesmetano funkcionisanje školske biblioteke. *Utjecaji elektroničkih medija i interneta promijenili su načine kojima članovi društvene zajednice dolaze do informacija nužnih za svoj svakodnevni život. Ti se utjecaji odnose i na položaj knjižnica u društvu koje gube korisnike sve više okrenute internetu kao prvotnom izvoru sve raznovrsnijih sadržaja i usluga koje on kudi. Široka i neprestana dostupnost sadržaja u digitalnom obliku, pred knjižnice postavlja zahtjeve za preoblikovanjem njihovih usluga i mogućim repozicioniranjem u odnosu na postojeću korisničku populaciju općenito, a posebno u odnosu na populaciju mlađih naraštaja koji korištenje interneta prepostavljaju dolasku u knjižnicu.*⁶⁶ Imajući u vidu ovakav profil

⁶⁵ Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 27.

⁶⁶ Vrana R., Kovačević J. (2010). Položaj knjižnice u umreženom društvu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4, str. 25-41. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr>

korisnika, jedno od temeljnih pitanja koja se vežu za bibliotečku profesiju jeste da li učenici uopće trebaju *tradicionalni* tip školskog bibliotekara kada putem Mreže u svako doba mogu pronaći različite vrste informacija i aplikacija za rad. Standardi i opći normativni osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja jasno nalažu da uloga školskih bibliotekara nije niti smije biti svedena na obrađivanje, čuvanje i izdavanje bibliotečke građe, već aktivno i neposredno učešće u obrazovnom procesu. U tom smislu, školska biblioteka odnosno bibliotekari bi trebali biti neka vrsta orijentira za kritički odnos prema obilju informacija koje nas okružuju. Za ovu vrstu misije neophodne su jasne zamisli i vizija osnovnih zadataka i ciljeva školske biblioteke, poznavanje i razumijevanje specifične korisničke grupe sa kojom se svakodnevno radi, spremnost na ulogu određene vrste medijatora/ke koji će ujedno pružati potrebnu podršku nastavničkom osoblju, učenicima i roditeljima – sve to kako bi obrazovni proces bio upotpunjen. Po svojoj svrsi, namjeni i ulozi unutar formalnog obrazovanja, školska biblioteka itekako može udovoljiti potrebama nove generacije – a to znači da bi se od tradicionalne čitaone i spremišta bibliotečke građe trebala transformirati u onu vrstu biblioteke koja će pratiti logiku *ponude i potražnje*. Odnosno, da će biti mjesto na kojem će učenici čitati, istraživati, eksperimentirati, biti kreativni i razmjenjivati informacije; mjesto na kojem će se praktikovati novi koncepti učenja. U tom smislu nemoguće je zamisliti školsku biblioteku usmjerenu na potrebe i podučavanje pripadnika/ca *Y generacije* bez adekvatne informatičke opreme, slobodnog pristupa Mreži i adekvatno obrazovnih školskih bibliotekara odnosno informacijskih stručnjaka. Kako izgleda situacija u školskim bibliotekama osnovnih i srednjih škola Kantona Sarajevo po ovom pitanju, te koliko su školski bibliotekari i opremljenost biblioteka u mogućnosti odgovoriti temeljnim potrebama današnjih učenika vidjet ćemo u nastavku.

OŠ Izet Šabić

IV gimnazija

Sažetak: Na osnovu obavljenih intervjua zaključeno je da od ukupno **57** školskih biblioteka osnovnih škola, **41** biblioteka funkcioniše po principu umreženosti odnosno koristi neke od softverskih programa koji su trenutno aktualni na bosanskohercegovačkom tržištu, dok u **16** školskih biblioteka zaposleni i dalje ručno obrađuju bibliotečku građu. Od ukupno **24** analizirane školske biblioteke srednjih škola, **16** biblioteka koristi neki od softverskih programa, dok **8** biblioteka ne koristi niti jedan od ponuđenih programa. Ovim podacima također treba dodati i to da najveći broj analiziranih biblioteka (i osnovnih i srednjih škola) nema pristup Mreži pa tako i softverski programi koje koristi veliki broj biblioteka zapravo predstavlja ponajviše odmak od tradicionalnog, tzv. ručnog obrađivanja bibliotečke građe, ali nikako ne znači i aktivnu integriranost u određeni bibliotečki sistem. Ovo potkrepljuju podaci o slobodnom pristupu Mreži: od ukupno **57** analiziranih osnovnih škola, u **24** školske biblioteke pretežno je zaposlenima omogućen pristup Mreži, a od ukupno **24** analizirane srednje škole u **12** školskih biblioteka postoji slobodan pristup Mreži – ponovo, omogućen je pretežno zaposlenima u školskoj biblioteci. Sprovedeni intervjui su pokazali da veliki broj ispitanika i ispitanica uopće ne poznaju ulogu i svrhu korištenja Mreže u obrazovne svrhe, pa su na pitanje da li koriste Mrežu tokom rada često pružali odgovore kao što su: *Koristim standardne mreže, Internet ne koristim za vrijeme radnog vremena* ili pak *Koristim BH Telecom* i slično. Ovakvi i slični odgovori ukazuju na to koliko je važno ne samo adekvatno informatički opremiti školske biblioteke, već i imati zaposlene – odnosno informacijske stručnjake koji će znanje o novim medijima znati staviti u službu obrazovanja i istovremeno odgovarati potrebama današnjih učenika.

Preporuke: U Zakonu o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo u članu 6. propisuje se da: *Bibliotečka djelatnost obavlja se u okviru bibliotečko-informacionog sistema Kantona. Povezivanje samostalnih biblioteka i biblioteka u sastavu sa područja Katona Sarajevo u Bibliotečko-informativni sistem Kantona vrši Biblioteka Sarajevo.*⁶⁷ U praksi to znači da svaki put kada određena školska biblioteka ne posjeduje određenu građu (u najvećem broju slučajeva lektiru), korisnika/cu se preusmjeri na fond JU Biblioteke Sarajevo. Da li je to pak dovoljno i da li se time zadovoljavaju potrebe korisnika školskih biblioteka (djece i mladih) ostaje otvoreno pitanje. Međutim, ono što bi moglo i trebalo biti drugačije, a ne iziskuje prevelika finansijska ulaganja u lokalne školske biblioteke jeste da se, u nedostatku vlastite informatičke opreme, što bolje i praktičnije uvežu sa kabinetima informatike. Kako bi se informatička oprema i slobodan pristup Mreži koristili isključivo u obrazovne svrhe, potrebno je računati ne samo na adekvatno obrazovane zaposlene već i redovne programe istinskog stručnog usavršavanja. Školski

⁶⁷ *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.* (1999). Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 1/94 i 13/97. Str. 1. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.bgs.ba/pdf/6.pdf>

bibliotekari, baš kao i ostali obrazovni djelatnici, moraju imati u vidu da se pripadnici *Y generacije* razlikuju od prethodnih ne samo po mogućnostima i digitalnim alatima za rad već i po tome što je riječ o mladim ljudima koji na sasvim novi način uče i rade. S obzirom da obrazovni sistem još uvijek zanemaruje potrebe i vještine *net generacije*, školska biblioteka se ukazuje kao mjesto gdje će se usavršavati, promovirati i podsticati nesmetan protok informacija. Ona ima zadatak da podstiče sposobnosti svojih korisnika da se snalaze u kompleksnom informacijskom okruženju. U tom smislu, školska biblioteka je svrsishodna samo ako povezuje bibliotečko-informacionu građu sa motivacijom učenika za samostalan rad i istraživanje. Školski bibliotekari imaju ulogu da permanentno unapređuju organizaciju rada biblioteke, uvode nova rješenja i nove tehnologije.

6. INFORMACIJSKA PISMENOST U ŠKOLSKIM BIBLIOTEKAMA OSNOVNIH I SREDNJIH ŠKOLA KANTONA SARAJEVO

Globalna kulturna proizvodnja i uloga informacijsko-komunikacijskih tehnologija u procesu obrazovanja mora se razumijevati na novi način koji podrazumijeva i promjenu shvatanja bibliotekarstva. Nužno je redefinirati odgovornosti i zadatke bibliotečke profesije jer se ona više ne može posmatrati izvan konteksta tehnoloških, ekonomskih, političkih i ostalih društvenih promjena. Današnja predodžba o bibliotekarstvu prevashodno je određena praktičnim aspektima organizacije zabilježenog znanja, zbog čega u današnjim istraživanjima bibliotečke prakse nadvladava izučavanje tehnoloških modela na kojima se dalje utemeljuju razlozi njena postojanja. Osnovni zadatak biblioteke i bibliotekara jeste korisnicima omogućiti slobodan pristup informacijskim izvorima i sadržajima. Tako se transformacijom informacija u znanje prevenira socijalna marginalizacija i isključivanje, te obezbjeđuju uvjeti ravnopravne informisanosti građana i građanki, što su pretpostavke za aktivno i slobodno javno govorenje i djelovanje. Uloga i zadatak *školskih* biblioteka ne razlikuje se isuviše od ovoga. Naprotiv, školske biblioteke predstavljaju neizostavan dio obrazovanja i aktivno doprinose njegovom razvoju, unapređenju učenja, stručnom usavršavanju nastavnika i javnoj i kulturnoj djelatnosti škole. U svijetu u kojem *internet kao medij i informacijsko-komunikacijska tehnologija postaju neizostavan dio svake suvremene nastave na svim razinama obrazovanja*,⁶⁸ obrazovni djelatnici baš kao i školski bibliotekari trebali bi imati na umu da novi mediji i pristup Mreži predstavljaju između ostalog sredstvo za sticanje znanja – baš kao što je to nekada bila isključivo knjiga. *Ona se može zamijeniti vještinama informacijske pismenosti*,⁶⁹ koja podrazumijeva nove pristupe odgoju i obrazovanju, kao i nove

⁶⁸ *Informacijska tehnologija u obrazovanju. Znanstvena monografija.* (2014). Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 3.

⁶⁹ *Ibid.* Str. 3.

oblike učenja i podučavanja. Kako se to u UNESCO-ovim standardima i normativima koji tematiziraju osnovne postulate pismenosti u 21. stoljeću tvrdi: *razvoj društva i pojedinca je nemoguć bez posjedovanja šest vrsta pismenosti:*

1. *osnovna pismenost,*
2. *računalna pismenost,*
3. *medijska pismenost,*
4. *obrazovanje na daljinu i e-učenje,*
5. *kulturalna pismenost i*
6. *informacijska pismenost.*⁷⁰

Upravo informacijska pismenost podrazumijeva elemente svih prethodno navedenih oblika pismenosti, te podrazumijeva jedanaest temeljnih faza:

- *svijest o informacijskoj potrebi;*
- *spособnost definiranja informacijske potrebe koje nastane kad treba riješiti problem ili donijeti odluku;*
- *spособnost otkrivanja postoji li potrebna informacija ili ne; sposobnost pronalaženja potrebne informacije ako ona postoji;*
- *spособnost kreiranja potrebne informacije ona postoji;*
- *spособnost kreiranja potrebe informacije koja je nedostupna;*
- *razumijevanje pronađene informacije ili znanje o tome gdje potražiti pomoć;*
- *spособnost organiziranja, analize, interpretacije i evaluacije informacije te vrednovanja izvora;*
- *spособnost prijenosa i prezentacije informacije drugima pomoću primjerenih medija;*
- *znanje kako iskoristiti informacije za rješavanje problema ili donošenje odluke*
- *znanje o tome kako zaštititi, spremi, zapisati i arhivirati informaciju za ponovno korištenje*

⁷⁰ Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju*. Str. 2. Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgoju-i-obrazovanju/Stricevic,%20I.%20%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20info%20rmacijskom%20okruzenju.doc>.

- *znanje o tome kako postupiti s informacijom kad više nije potrebna ili kako zaštititi informaciju od zlouporabe.*⁷¹

Upravo u procesu informacijske pismenosti školski bibliotekari imaju ključnu ulogu jer bez obzira na to da su mrežne informacije manje ili više skoro svima dostupne, učenici često nemaju razvijene vještine i znanja, pa čak ni volju da pronađu informacije koje bi odgovarale njihovom stupnju kognitivnog razvoja.⁷² Upravo je to jedan od najvažnijih razloga zašto je iznimno bitno kod učenika i učenica razvijati kompetencije vrednovanja i kritičkog pristupa informacijama iz različitih izvora. To su temeljni preduvjeti za poticanje učenika na samostalan rad i cjeloživotno učenje. Uvidom u Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Kantona Sarajevo i Federacije Bosne i Hercegovine, Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju, Standarde i opće normative za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje kao i Okvirni nastavni plan za devetogodišnje obrazovanje u Federaciji Bosne i Hercegovine zaključeno je da niti jedan od pomenutih dokumenata ne samo da ne definiira nužnost i relevantnost informacijske pismenosti u obrazovanju, već uopće ni ne pominje pojam informacijske pismenosti. Pođemo li od toga da **informacijska pismenost ima ulogu katalizatora promjena u obrazovanju, da je preduvjet za cjeloživotno učenje i smatra se okosnicom sposobnosti učenja (učenja kako učiti), a da su njeni ishodi/poželjni atributi: rješavanje problema, kritičko mišljenje, samostalno učenje, donošenja odluka itd.**⁷³ a da planovi i programi osnovnih i srednjih škola skoro pa nikako ne nude modele informacijske pismenosti (ni u nastavi ni u vannastavnim aktivnostima), teško možemo očekivati da u Kantonu Sarajevo postoje školske biblioteke u kojima *smislenom i promišljenom interakcijom s informacijskim izvorima učenje postaje procesom koji ujedinjuje stvaranje, mišljenje, kritičku osviještenost i interpretaciju i time se usklađuje sa suvremenim polazištima u obrazovanju.*⁷⁴

⁷¹ Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju*. Str. 3-4. Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgoju-i-obrazovanju/Stricevic,%20I.%20%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20informacijskom%20okruzenju.doc>.

⁷² Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar*. Zagreb: Zavod za informacijske studije. Str. 35.

⁷³ Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju*. Str. 6. Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgoju-i-obrazovanju/Stricevic,%20I.%20-%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20informacijskom%20okruzenju.doc>.

⁷⁴ Ibid. Str. 6.

Gimnazija Dobrinja

OŠ Aleksa Šantić

Sažetak: Na pitanje da li se i na koji način informacijsko opismenjavanje učenika i nastavnika vrši u okvirima školske biblioteke, od ukupno **57** analiziranih biblioteka osnovnih škola, **30** zaposlenih su izjavili da u toku radnog vremena ne pružaju nikakve usluge informacijskog opismenjavanja, **14** zaposlenih je izjavilo da u toku radnog vremena implementiraju programe informacijskog opismenjavanja (ali nisu naveli niti jedan primjer za to), **4** zaposlenih su izjavili da vrše informacijsko opismenjavanje po potrebi (sic!), dok je **1** zaposlenica izjavila da se procesi informacijskog opismenjavanja vrše isključivo za potrebe nastavnika, ali ne i učenika (iako učenici predstavljaju najveći broj bibliotečkih korisnika!!!). Potom, **4** zaposlenih su svojim odgovorima pokazali potpuno nerazumijevanje samog pojma, dok je samo **12** zaposlenih odgovorilo potvrdno na gore navedeno pitanje navodeći i odgovarajuće primjere.

Kada su u pitanju srednje škole, od ukupno **24** analizirane školske biblioteke, čak **16** zaposlenih je izjavilo da ne implementiraju nikakve programske sadržaje vezane za informacijsko opismenjavanje, **4** zaposlenih su svojim odgovorima pokazali temeljno nerazumijevanje pojma, **4** ih je odgovorilo da vrše procese informacijskog opismenjavanja ali nisu naveli nijedan primjer za to, dok je samo **1** zaposlenica odgovorila potvrdno na gore navedeno pitanje i ujedno navela adekvatan primjer iz vlastite prakse.

Preporuke: Ulaskom u sistem formalnog obrazovanja učenicima treba omogućiti sistematsku izgradnju kompetencija koje će omogućiti samostalno i kritičko razmišljanje utemeljeno na razmatranju i usporedbi argumenata, izvora te odgovornog korištenja informacija. Uspješni modeli informacijske pismenosti temelje se na suradnji svih učesnika i učenica obrazovnog procesa – nastavnika/ca i informacijskih stručnjaka/inja i školskih bibliotekara/ki koji bi zajedničkim snagama osmišljavali različite modalitete uključivanja u sadržaj, strukturu i slijed nastavnih sadržaja. **Za Federaciju Bosne i Hercegovine odnosno Kanton Sarajevo, to bi za početak značilo sistematski kreirati plan i program stručnog usavršavanja ne samo školskih**

bibliotekara već i ostalih zaposlenika škola i to ne samo po pitanju informacijske pismenosti već generalno uloge informacijskih tehnologija u obrazovanju. Naime, osnovne i srednje škole Kantona Sarajevo posjeduju informatičku opremu ali ne postoji zvaničan strateški plan njihovog korištenja u različite obrazovne svrhe; osnovne i srednje škole posjeduju školske biblioteke i odgovarajući broj zaposlenih ali ne i strateški plan i ideju o stvarnim potrebama korisnika. S obzirom da trenutačno političko i ekonomsko stanje u Bosni i Hercegovini ne obećava reformu obrazovnih planova i programa na bilo kojem nivou i osnovu, a imajući u vidu da je informacijska pismenost ključna kompetencija 21. stoljeća, za početak bi nadležna tijela unutar Ministarstva za obrazovanje, nauku i mlade Kantona Sarajevo trebala izraditi **standarde i normative koji: navode znanja, vještine i stavove koje pojedinci/ke trebaju usvojiti kako bi bili informacijski pismeni, a koji pak dolaze iz knjižnične zajednice sa ciljem implementacije programa informacijskog opismenjavanja, te procjene uspješnosti učeničkih postignuća i vrednovanje tih programa.**⁷⁵ Širom svijeta postoje različiti primjeri kreiranih standarda za učenike 21. stoljeća. Jedan od primjera dobre prakse su standardi i normativi za učenje u okruženju 21. stoljeća Američke udruge školskih bibliotekara/ki koji:

- **polaze od informacijski pismenog učenika kao nužnog zajedničkog cilja svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu, koja je odgovornost nastavnika i knjižničara → a to se može ostvarit uspješnom suradnjom**
- **standardi su putokaz kroz sadržaje i procese koje učenici trebaju naučiti sada, a bit će im potrebni i u budućnosti, na radnom mjestu i kao temelj za cjeloživotno učenje**
- **standardi su okvir za integraciju informacijske pismenosti kroz kurikulum drugih predmeta, putem nastave te programa u knjižnici**
- **široki set standarda za stjecanje potrebnih vještina, etičku i pravnu odgovornost, motivaciju za primjenu tih vještina kao i razvijene strategije za procjenu osobnog korištenja i postupanja s informacijama**
- **naglasak je na istraživačkom učenju, koje potiče razmišljanje, stvaranje, primjenu kao i dijeljenje znanja te društveni i osobni razvoj učenika; potiče se povezivanje novog znanja s prethodnim, znatiželja te dijeljenje novih saznanja i stvaranje zaključaka; učenici imaju veću osobnu odgovornost**

⁷⁵ Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju*. Str. 11-12. Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgojuio obrazovanju/Stricevic,%20I.%20%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20informacijskom%20okruzenju.doc>.

- **odnose se na 4 osnovna područja:**
 1. *stjecanje znanja na osnovi istraživanja i kritičkog razmišljanja*
 2. *stvaranje zaključaka, donošenje odluka te primjena i stvaranje novog znanja*
 3. *dijeljenje znanja te etičko i produktivno sudjelovanje u demokratskom društvu (sudjelovanje u različitim projektima kako bi se učenje povezalo sa stvarnim situacijama u zajednici)*
 4. *težnja osobnom razvoju (razvoj osobnih interesa učenika).*⁷⁶

⁷⁶ Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju*. Str. 11. Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgoju-i-obrazovanju/Stricevic,%20I.%20%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20informacijskom%20okruzenju.doc>.

LITERATURA

1. *Informacijska tehnologija u obrazovanju. Znanstvena monografija.* (2014). Zagreb: Zavod za informacijske studije
2. Kovačević D., Lovrinčević D. (2012). *Školski knjižničar.* Zagreb: Zavod za informacijske studije
3. Lovrinčević J., Kovačević D., Lasić-Lazić J., Zorica Banek M. (2005). *Znanjem do znanja. Prilog metodici rada školskog knjižničara.* Zagreb: Zavod za informacijske studije
4. Špirenac S., Zorica Banek M. (2008). *Informacijska pismenost. Teorijski okvir i polazišta.* Zagreb: Zavod za informacijske studije

IZVORI

1. Vrana R., Kovačević J. (2010). Položaj knjižnice u umreženom društvu. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 53, 3/4, str. 25-41. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr>
2. Stričević I. *Pismenosti 21. stoljeća: Učenje i poučavanje u informacijskom okruženju.* Preuzeto 15. januara 2015. sa <http://www.ffzg.unizg.hr/usp/download/peta-godina/deveti-semestar/prava-djeteta-u-odgoju-i-obrazovanju/Stricevic,%20I.%20-%20Pismenosti%2021.stoljeca%20Ucenje%20i%20poucavanje%20u%20informacijskom%20okruzenju.doc>.
3. *Zakon o predškolskom odgoju i osnovnom obrazovanju u Kantonu Sarajevo.* (2008). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, br. 1/96, 2/96, 3/96, 16/97, 14/00, 4/01 i 28/. Preuzeto 20 novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>
4. *Pedagoški standardi i opći normativi za osnovni odgoj i obrazovanje i normative radnog prostora, opreme, nastavnih sredstava i učila po predmetima za osnovnu školu.* (2005). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>
5. *Pedagoški standardi i normativi za srednje obrazovanje.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, broj: 24/03 – prečišćeni tekst. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>
6. *Zakon o srednjem obrazovanju.* (2004). Sarajevo: Službene novine Kantona Sarajevo, br. 1/96, 2/96 ispravka, 3/96 - ispravka, 16/97, 14/00, 4/01. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://portal.skola.ba/start/Propisi/tabid/59/Default.aspx>
7. *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti Federacije Bosne i Hercegovine.* (1995). Sarajevo: Službeni list Republike Bosne i Hercegovine, br. 37/95. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.fmks.gov.ba/kultura/legislativa/fbih/36.pdf>
8. *Zakon o bibliotečkoj djelatnosti.* (1999). Sarajevo: Službene novine Federacije BiH, br. 1/94 i 13/97. Preuzeto 20. novembra 2015. sa <http://www.bgs.ba/pdf/6.pdf>